

ŽANETA ANDRIJAŠEVIĆ

ANA KLIKOVAC

LATINSKI JEZIK
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE
za treći i četvrti razred gimnazije

**Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2012.**

Žaneta Andrijašević • Ana Klikovac

LATINSKI JEZIK
PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE
za treći i četvrti razred gimnazije

Izdavač	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
Glavni urednik	Aleksandar Čogurić
Odgovorni urednik	Lazo Leković
Urednik izdanja	Dragoljub Vlahović
Stručni konsultant	Dr Boris Pendelj
Recenzenti	Dr Dragana Dimitrijević Mr Noel Putnik Ljubica Krstonijević Dragana Vasiljević Dr Tatjana Novović
Dizajn i priprema za štampu	Studio MOUSE – Podgorica
Lektura	Goran Popović
Korektura	Dragan Batričević
Tehnički urednik	Rajko Radulović
Za izdavača	Nebojša Dragović
Štampa	Mon Press – Podgorica
Tiraž	300

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-1693-7
COBISS.CG-ID 20557072

Nacionalni savjet za obrazovanje, rješenjem broj 16-3522 od 11. jula 2012. godine odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u gimnaziji.

SADRŽAJ

Treći razred gimnazije

Uvod.....	7
LEKCIJA I	10
LEKCIJA II	12
LEKCIJA III	15
LEKCIJA IV	18
LEKCIJA V	20
LEKCIJA VI	23
LEKCIJA VII.....	26
LEKCIJA VIII.....	29
LEKCIJA IX.....	31
LEKCIJA X.....	34
LEKCIJA XI.....	39
LEKCIJA XII.....	36
LEKCIJA XIII	41
LEKCIJA XIV	43
LEKCIJA XV	45
LEKCIJA XVI	47
LEKCIJA XVII.....	49
LEKCIJA XVIII.....	51
LEKCIJA XIX.....	53
LEKCIJA XX	55
LEKCIJA XXI	57

Četvrti razred gimnazije

Uvod.....	61
LEKCIJA I	64
LEKCIJA II	66
LEKCIJA III	68
LEKCIJA IV.....	70

LEKCIJA V	72
LEKCIJA VI	74
LEKCIJA VII	81
LEKCIJA VIII.....	84
LEKCIJA IX.....	86
LEKCIJA X.....	89
LEKCIJA XI.....	91
LEKCIJA XII.....	94
LEKCIJA XIII	96
LEKCIJA XIV	98
LEKCIJA XV	99
LEKCIJA XVI.....	101
LEKCIJA XVII.....	105
LEKCIJA XVIII.....	107
LEKCIJA XIX.....	109
LEKCIJA XX	111
LEKCIJA XXI	113
LEKCIJA XXII.....	115
LEKCIJA XXIII.....	117
LEKCIJA XXIV	119
UČIMO KROZ IGRU	121

PRIRUČNIK

UZ UDŽBENIK LATINSKOG JEZIKA
– LINGUAM LATINAM DISCIMUS

ZA TREĆI RAZRED GIMNAZIJE

UVOD

Ciljevi predmeta

Na prvoj godini učenja latinskog jezika ima se za cilj:

- Da se učenici upoznaju sa latinskim jezikom, izučavajući njegove osnove, bez zadiranja u detalje, kako u pogledu gramatike i sintakse, tako i u pogledu rječnika i razumijevanja teksta.
- Da razviju svijest o povezanosti latinskog jezika sa modernim evropskim jezicima, kako bi mogli da uoče sličnosti i razlike.
- Da učeći latinski jezik, koji je precizan i jasan, razvijaju razumijevanje i logički način razmišljanja, uz odgovarajući komentar nastavnika.

Sadržaj udžbenika i metoda nastave

Udžbenik se sastoji od 21 vježbanja i uvodnog dijela, a svako vježbanje obuhvata gradivo definisano predmetnim programom. Svaka lekcija sastoji se od četiri dijela:

Uvodni dio

Nastavnik upoznaje učenike sa sadržajem udžbenika. Pročita predgovor, objasni simbole i skraćenice i pojasni koncepciju udžbenika (lekcije, gramatička objašnjenja, vježbanja i zadatke, i tekstove iz kulturne istorije sa obaveznim osvrtom na sentencije).

1. Tekst na latinskom

Nastavnik čita tekst polako i jasno. U toku prvih časova, preporučljivo je da se tekst pročita dva puta, a kasnije jedanput. Dalje, nastavnik može zatražiti od dva učenika da ponovo pročitaju tekst, ispravljajući pri tom greške u čitanju, i posebno insistirajući na pravilnom akcentovanju.

2. Gramatika

Gramatička objašnjenja nastavne jedinice i kratko upoređivanje sa savremenim jezicima, posebno maternjim.

Rječnik – prevod lekcije

Nastavnik čita djelove teksta – paragrafe, koje dijeli na rečenice. Ređa riječi po redu: subjekat sa njegovim dodacima, predikat sa njegovim dodacima. Objasnjava riječi, služeći se rječnikom, uvijek skrećući pažnju na one koje se i danas koriste. Traži od učenika da

pronađu srodnu riječ i u stranim jezicima koje izučavaju. Nastavnik prevodi lekciju u saradnji sa učenicima i nikad ne ostavlja tekst bez neophodnih objašnjenja i prevoda. Na kraju, nastavnik pročita prevod cjelokupne lekcije. Prevodi koji su dati u ovom Priručniku, naravno, nisu obavezujući. Rukovali smo se više preciznošću, nego stilom, naročito u lekcijama u kojima se obrađuje pasiv, kako bismo nastavnicima olakšali prevođenje. Preporučuje se, nakon svake bukvalno prevedene rečenice, da se ponudi i prevod koji stilom odgovara duhu maternjeg jezika učenika. Izuzetno je važno da učenici prevod razumiju.

Već od prve lekcije, učenik treba da se navikne da izučava gramatičke i sintaktičke pojave i da ih upoređuje, kad god je moguće, sa gramatikom maternjeg jezika.

3. Zadaci

Zadaci imaju za cilj da utvrde nastavu gramatike i sintakse. Prigodne rečenice i kraći tekstovi za dvosmjerno prevođenje, dopunjavanje rečenica, određivanje oblika imenica i glagola, domaći zadatak, latinske sentencije, riječi latinskog porijekla u maternjem jeziku, latinski frazemi, uobičajene latinske skraćnice u stručnoj literaturi, dokumentima, medicini, na natpisima i sl. Nakon upoznavanja sa jezičkim sistemom, ovim vježbama se ostvaruje obrazovni cilj uočavanja, spoznavanja i prepoznavanja same jezičke strukture, razumijevanje civilizacijskog konteksta u kojem te strukture postoje kao prenosioci određenih poruka, usvajanje konkretnih jezičkih sadržaja, sve do prevođenja na maternji jezik.

Date rečenice za dvosmjerno prevođenje, kao i druge vrste vježbi u svakom vježbanju, ilustruju i potvrđuju gramatičko pravilo, zato ih učenicima treba dati za domaći zadatak, a njihovu izradu potvrditi ili korigovati na času. Eventualno neprevedeni i neanalizirani primjeri, mogu da posluže za kontrolne zadatke; prošireni primjeri rečenica iz udžbenika mogu se koristiti i za forme pismenih zadataka.

4. Tekstovi iz kulturne istorije

U cilju kvalitativnijeg pomaka, držimo da jezičku komponentu treba da prate i vanjezički sadržaji, civilizacijski kontekst, odnosno kratki tekstovi koji će učenicima biti korisni i interesantni, jer ovi polivalentni sadržaji nisu obuhvaćeni programima drugih predmeta. Teme obuhvataju sljedeće oblasti: legenda o osnivanju Rima; gradski život i uređenje grada; porodica i običaji (rođenje, vjenčanje); obrazovanje; antička knjiga; institucije; vojska; karakteristike rimske religije; uticaj Grka i Etruraca na rimsku religiju; obredi, sveštenici; gatanje, proricanje.

Nastavnik može da obradi detaljnije neke sadržaje, zavisno od prethodnih znanja i interesovanja učenika, a može ih povezivati i sa sadržajima srodnih predmeta (književnost itd.).

Provjera znanja

Ocjenjivanje treba da bude dio cjelokupnog procesa realizacije predmetnog programa. Znanje je moguće utvrditi, ne samo tokom vježbi, nego i prilikom obrade i objašnjavanja

novog gradiva. Cilj je da sve tri komponente – gramatička obrada, vježbe i kulturno-istorijski sadržaji, stvore maksimalnu motivisanost za rad.

Pored usmenih vježbanja kojima treba postići potrebni stepen pravilne artikulacije i dikcije, preporučuju se i razne pismene vježbe: diktati poznatog i nepoznatog teksta; vježbe transformacije i dopunjavanja; proširivanje i sažimanje rečenice; rad sa rječnikom i drugim izvorima informacija mora se stalno uvježbavati na času i u vidu domaćih zadataka.

Učenici treba da vježbaju učenje napamet: po tridesetak latinskih izreka ili izraza, pozajmljenica i skraćénica.

Poseban vid pismenih vježbi čine domaći zadaci, školski kontrolni (20–30 minuta) i školski pismeni (45 minuta) zadaci. Sadržaj domaćih pismenih zadataka treba da bude u početku pravilno navođenje riječi iz rječnika, promjena imenskih i glagolskih oblika i prevođenje nekih lakših rečenica, postepeno sve težih, sa latinskog i na latinski, i najzad prilagođenih tekstova sa latinskog uz pomoć rječnika. Školski kontrolni i pismeni zadaci treba da rekapituliraju pređeno gradivo: učenicima zato treba najaviti koje će gradivo obuhvatiti pismeni ili kontrolni zadatak, koji može biti i u obliku testa. Kontrolni zadaci u obliku testa predstavljaju obnavljanje gramatičkog gradiva i mogu služiti kao priprema za pismeni zadatak. Pismeni zadaci treba da sadrže rečenice koje učenici prevode u oba smjera.

PREVODI TEKSTOVA I RJEŠENJA ZADATAKA

LEKCIJA I – Pismo (abeceda). Glasovi. Izgovor: klasični i tradicionalni. Slogovi. Naglasak. Vrste riječi.

Učenik treba da:

- analizira nastanak i razvoj rimske države;
- spozna civilizacijsko okruženje u kom se latinski jezik razvijao;
- definiše pripadnost indoevropskoj grupi jezika;
- shvati značaj izučavanja latinskog jezika;
- definiše i uočí podjelu latinskih glasova;
- uočí diftonge;
- analizira klasični i tradicionalni izgovor, i uočava razlike između njih;
- uočava važnost penultime (pretposljednjeg sloga) pri naglašavanju riječi;
- uočava i razlikuje kratke i duge slogove;
- zna vrste riječi;
- nabroji promjenljive i nepromjenljive vrste riječi;
- definiše i razlikuje promjenu po deklinaciji i konjugaciji;
- uočava i razumije navođenje latinskih riječi (usmeno i pismeno) u poređenju sa maternjim i stranim jezicima;
- uočava i definiše imenske kategorije (karakteristike imenske promjene);
- uočava i definiše glagolske kategorije (karakteristike glagolske promjene).

U prvoj lekciji, u kojoj se obrađuju latinska abeceda, glasovi i izgovor, prilikom obrade latinskog pisma nastavnik će ukazati i na vrijeme kada Latini i italska plemena, posredstvom Etruraca, primaju od Grka grčki alfabet halkidijskog ili zapadnog tipa; nastavnik će navesti da se latinski jezik danas izgovara na mnoge načine, koji mahom zavise od lokalnih, nacionalnih i školskih tradicija, a među njima se izdvajaju dva izgovorna stila: klasični (restituisani), koji počinje da se primjenjuje od kraja XIX vijeka i tradicionalni, koji potiče iz poznoantičkog/ranosrednjovjekovnog doba i neprekidno se koristi do danas.

Prednost klasičnog izgovora leži u njegovoj neutralnosti i jednostavnosti, a mane su mu relativna grubost restitucije i neprirodnost povratka, mimo tradicije, na jedno davno stanje. Tradicionalni izgovor ima kontinuitet koji je kičma klasičnog nasljeđa, ali nije u skladu sa latinskom jezičkom normom koja se zasniva na književnosti klasične epohe.

Iako se danas sve više primjenjuje klasični izgovor, u školskim uslovima prihvata se opredjeljenje za ma koji od izgovornih stilova, ali se ne dopušta njihovo miješanje. Nastavnik treba da naglasi da je akcentovanje isto u oba izgovorna stila. Pri obradi akcenta ukazati i na ulogu penultime (pretposljednjeg sloga) pri naglašavanju višesložnih riječi.

Pored neophodnog povezivanja latinskog jezika sa našim, kad god je to moguće, treba koristiti znanja učenika stranih jezika i ukazivati na identične, slične i različite jezičke pojave.

U nastavku lekcije, obrađuju se vrste riječi i njihova podjela, kao i promjena imena i glagola, što je prilika da se ponove odgovarajuća gramatička pravila našeg jezika, sa posebnim osvrtom na upotrebu i funkciju padeža u oba jezika.

LEKCIJA II – Prva ili A deklinacija: imenice i pridjevi ženskog roda. Indikativ prezenta aktiva glagola I konjugacije i glagola sum, esse, fui

Učenik treba da:

- analizira pravila o podjeli imenica po deklinacijama;
- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- pravilno navodi imenice;
- analizira imenice po deklinacijama;
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- definiše osnove glagola;
- usvoji način navođenja latinskih glagola i promjenu prezenta kod glagola prve konjugacije;
- odredi vrijeme, način i stanje glagola prve konjugacije i pomoćnog glagola sum, esse, fui;
- uočava na tekstu pripadnost konjugaciji;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- analizira osnovne događaje koji su prethodili osnivanju Rima;
- uočiti tijesnu povezanost sa historijom Grčke.

RIMSKA PORODICA (prvi dio)

Porodica Celera živi u Duklji. Duklja se nalazi (je smještena) u provinciji Dalmacija. Lukrecija, rimska gospođa, gospodarica je i domaćica. Julija je Lukrecijina kćerka. Lijepa je i krasna djevojka. Plete kosu i žuri u školu. Lukrecija Juliji daje tablicu. Zatim gleda ka kuhinji i podstiče sluškinje. Mnogo sluškinja marljivo rade u kuhinji. Gospodarica je dobra i često hvali vrijedne sluškinje. Sluškinje vole gospodaricu.

ZADACI

I Dopuni rečenice odgovarajućim glagolima i zatim ih prevedi:

1. Lucretia filiam vocat.
— Lukrecija doziva kćerku.
2. Ancilla intrat et dominam salutatur.
— Sluškinja ulazi i pozdravlja gospodaricu.
3. Puellae fabulas narrant.
— Djevojke pričaju priče.

II Dopuni rečenice odgovarajućim imenicama i zatim ih prevedi:

1. Ancillae aquam portant.
— Sluškinje nose vodu.
2. Domina in culīna nōn labōrat.
— Gospodarica ne radi u kuhinji.
3. Magistra fabulam pulchram discipulae (-is) narrat.
— Učiteljica učenici (-cama) priča lijepu priču.

III Dopiši oblike prezenta navedenih glagola:

jdnina			množina		
1.	2.	3.	1.	2.	3.
do	das	dat	damus	datis	dant
narro	narras	narrat	narrāmus	narrātis	narrant
monstro	monstras	monstrat	monstrāmus	monstrātis	monstrant
specto	spectas	spectat	spectāmus	spectātis	spectant

IV Prevedi rečenice:

1. Posmatramo bijelu tuniku rimske gospođe.
2. Sluškinje vole gospodaricu Lukreciju.
3. Matrōna comam rosis ornat.
4. Aqua terrae vitam dat.

Imenska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- postojanje prirodnog i gramatičkog roda (poēta, scriba – vođa, vladika, sudija itd.);
- postojanje većeg broja padeža u indoevropskom govoru.

Od početka nastave treba insistirati na:

- pravilnom navođenju imenica i drugih vrsta riječi uz objašnjenje da je bez navedenog oblika za genitiv jednine teško pravilno odrediti deklinaciju, te odmah navesti karakteristične završetke za genitiv kod svih pet deklinacija;
- uporednoj promjeni imenica i pridjeva i objasniti slaganje pridjeva kao atributa s imenicom i na slaganje pridjeva kao imenskog dijela predikata sa subjektom;
- na poštovanje pravila da su nominativ i vokativ jednine u svim deklinacijama jednaki (osim kod jedne grupe imenskih riječi II deklinacije); da su nominativ i vokativ množine, kao i dativ i ablativ množine, jednaki u svim deklinacijama.

Učenici su obavezni da nauče neke od izuzetaka u promjeni i rodu, npr. (dea, -ae, f.; filia, -ae, f.; pater/mater familias; nauta, -ae, m., agricola, -ae, m.) itd.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- pravilno navođenje glagola uz objašnjenje za svaki oblik koji navodimo;
- to da je bez navedenog oblika za infinitiv prezenta aktiva teško pravilno odrediti konjugaciju, te odmah navesti karakteristične završetke za infinitive prezenta aktiva kod sve četiri konjugacije;
- stapanje vokala -a- iz osnove sa nastavkom -o u 1. licu jednine indikativa prezenta aktiva kod glagola prve konjugacije;
- postojanje grupe nepravilnih glagola, kojima pripada i pomoćni glagol sum, esse, fui;
- na osnovu primjera iz našeg jezika konstatovati postojanje imenskog i glagolskog predikata i u latinskom jeziku;
- to da prezent na naš jezik možemo prevesti i perfektom („istorijski prezent“) ili futurom (sjutra putujem... – sjutra ću putovati...);
- insistirati na građenju oblika, a ne na mehaničkom pamćenju.

LEKCIJA III – Druga ili O deklinacija: pridjevi prve i druge deklinacije. Prisvojni genitiv. Indikativ prezenta aktiva glagola II konjugacije.

Učenik treba da:

- analizira pravila o podjeli imenica po deklinacijama;
- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- pravilno navodi imenice;
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- definiše osnove glagola;
- usvoji promjenu prezenta kod glagola druge konjugacije;
- odredi vrijeme, način i stanje glagola druge konjugacije;
- uočava na tekstu pripadnost konjugaciji;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- zna periode razvoja rimske države, važnije ratove, granice rimske države i najpoznatije historijske ličnosti.

RIMSKA PORODICA (drugi dio)

Porodica Celera ima mnogo robova. Porodica ima velika imanja: mnogo njiva, prostrana polja, plodne vinograde, maslinjak, velike šume. Vrijedni robovi svakodnevno rade na njivama i u vinogradima. Takođe cijede zrna grožđa i masline. Upravitelj podstiče robove na rad.

G. Julije, gospodar i domaćin, sjedi u atrijumu i očekuje prijatelje. Sluškinja Flavija nosi veliku urnu (posudu) i pruža je gospodaru. Marko, sin Gaja i Lukrecije, u školi je sa ostalim učenicima. U školi učitelj dječacima pripovijeda priču o Romulu i Remu. Učenici su nemirni i učitelj često viče. Dječaci dugo ostaju u školi.

Lukrecija i Julija šetaju po vrtu i posmatraju lijepe ruže. Lukrecija opazi Marka: „Gdje si” – kaže – „sine? Zašto tako dugo ostaješ u školi?” (zašto si se tako dugo zadržao...)

ZADACI

I Promijeni po padežima:

jednina množina

N. nauta bonus	N. nautae boni
G. nautae boni	G. nautarum bonorum

D. nautae bono	D. nautis bonis
Ak. nautam bonum	Ak. nautas bonos
V. nauta bone	V. nautae boni
Abl. nautā bonō	Abl. nautis bonis

jednina

množina

N. servus miser	N. servi miseri
G. servi miseri	G. servōrum miserōrum
D. servo misero	D. servis miseris
Ak. servum miserum	Ak. servos miseros
V. serve miser	V. servi miseri
Abl. servō miserō	Abl. servis miseris

jednina

množina

N. pinus alta	N. pini altae
G. pini altae	G. pinōrum altārum
D. pino altae	D. pinis altis
Ak. pinum altam	Ak. pinos altas
V. pine alta	V. pini altae
Abl. pinō altā	Abl. pinis altis

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Romāni multos servos habent.
— Rimljani imaju mnoge robove.
2. Amīce, fabulam de deis Romānis narras.
— Prijatelju, pripovijedaš priču o rimskim bogovima.

III Odgovori na pitanja:

1. Gdje rade vrijedni robovi?
— Servi impigri in agris et in vineis labōrant.
2. Šta nosi sluškinja?
— Ancilla magnam urnam portat.
3. Ko dječacima pripovijeda priču o Romulu i Remu?
— Magister fabulam de Romulō et Remō pueris narrat.

IV Prevedi rečenice:

1. Robovi ne vole okrutne gospodare.
2. U školi učitelj održava veliku/strogu disciplinu.
3. Magistri discipulos saepe monent.
4. Ancilla domino vinum portat.

Imenska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- odstupanje od pravila da su nominativ i vokativ jednine jednaki kod imenskih riječi II-o deklinacije sa završetkom na -us u nominativu jednine (N. populus – V. popule), te ukazati na vokativsko -e i u našem jeziku (N. čovjek – V. čovječe);
- pravilo srednjeg roda prema kojem su nominativ, akuzativ i vokativ srednjeg roda jednaki u jednini i množini, a da u množini imaju završno -a, ističući da to važi za sve imenice i pridjeve bez obzira na deklinaciju (bellum – bella, miserum – misera, caput – capita, mare – maria, omne – omnia, cornu – cornua) i uporediti sa istom pojavom u našem jeziku (more – mora, selo – sela).

Pri obradi imenica i pridjeva II-o deklinacije na -er ukazati na pojavu gubljenja vokala -e- od završetka -er (liber– libri za razliku od puer – pueri) i uporediti sa nepostojanim -a- u našem jeziku (momak – momka, za razliku od junak – junaka). Učenike treba upućivati i na to da u takvim slučajevima koriste rječnik.

Učenici su obavezni da nauče i neke od izuzetaka u promjeni i rodu, npr. (deus, -i, m.; filius, -ii, m.; Aegyptus, -i, f., vulgus, -i, n., virus, -i, n.) itd .

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr.: prisvojni genitiv (genitīvus possessīvus), prisvojni dativ (datīvus possessīvus). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

LEKCIJA IV – Nepromjenljive vrste riječi: prilozi, predlozi, veznici i uzvici. Ablativ mjesta.

Učenik treba da:

- zna vrste nepromjenljivih riječi i njihovu ulogu u latinskoj rečenici;
- definiše i razlikuje vrste priloga;
- razlikuje oblike predloga sa akuzativom, sa ablativom, sa akuzativom i ablativom, te predložne izraze *causā* i *gratiā* sa genitivom;
- usvaja značenja češće upotrebljavanih predloga;
- usvoji pojam *ablativus loci*;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- sazna osnovne podatke o rimskim teritorijama na prostoru Crne Gore.

NA TRGU

Budva je stari grad provincije Dalmacije; nije mnogo udaljen od Duklje. Dječaci sa učiteljem hitaju ka Budvi.

Evo! Danas je na trgu velika gužva. Pred krčmom sjede veseli/veselo mornari. U mjenjačnicama mjenjači broje novac. Okrutni trgovci robljem kažnjavaju robove. Ulicom, takođe, šetaju se gospođe sa djecom. Dječaci su na morskoj obali. Marko proba morskou vodu i uzvikuje: „Hej! Kako je slana” – kaže – „voda!”

Ostali učenici, učitelj takođe, smiju se Marku.

ZADACI

I Dopuni rečenice datim riječima i prevedi ih: *diu, quia, inter, et, vix, de, cur*.

1. *Cur domi manētis, pueri? Domi manēmus quia fessi sumus.*
— Zašto ostajete kod kuće, dječaci? Kod kuće ostajemo jer smo umorni.
2. *Argentarii diu pecuniam numerant.*
— Mjenjači dugo broje novac.
3. *Magister inter discipulos sedet et fabulam de Romā narrat.*
— Učitelj sjedi među učenicima i pripovijeda priču o Rimu.
4. *Nautae magnum periculum vix vitant.*
— Mornari jedva izbjegavaju veliku opasnost.

II Rješenje osmosmjerke: *SIC ET NON (TAKO JE I NIJE TAKO)*

III Odgovori na pitanja:

1. Kamo hitaju dječaci? Pueri Butuam festinant. (Ovdje učenicima dati kratke informacije o akuzativu cilja).
— Dječaci hitaju u Budvu.
2. Gdje sjede mornari? Nautae pro cauponā sedent.
— Mornari sjede ispred krčme.
3. Matronae per viam ambulat.
— Gospođe se šetaju ulicom.

IV Prevedi rečenice:

1. Blizu vrata prodavnice na zemlji leži psetance.
2. Servi venalicios duros timent.
3. Amīcus Marci prope cauponam habitat.

Nepromjenljive vrste riječi

1. Pri obradi predloga na primjerima u tekstu treba istaći njihovu funkciju; navesti da u latinskom jeziku predlozi zahtijevaju akuzativ ili ablativ (causā i gratiā genitiv); da neki stoje i sa akuzativom i sa ablativom, i uporediti ih sa predlozima u našem jeziku. Učenicima treba naglasiti da prilikom prevođenja na latinski i sa latinskog, obraćamo pažnju ne na upotrebu predloga u našem jeziku, već na padež koji taj predlog zahtijeva u latinskom jeziku.
2. Pri obradi priloga:
  - treba ih podijeliti na proste i izvedene i objasniti da su izvedeni prilozi (prilozi za način) tj. način građenja i komparacija tih priloga, obrađeni u zasebnoj lekciji;
  - treba ih podijeliti prema funkciji.
3. Pri obradi veznika insistirati samo na učenju onih koji se nalaze u tekstovima, tj. onih koji se koriste uz indikativ.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr. ablativ – odvajanje, a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. ablativ mjesta (ablativus loci), uz insistiranje na očuvanim oblicima lokativa. Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

LEKCIJA V – Treća ili mješovita deklinacija: konsonantske (suglasničke) osnove. Indikativ prezenta aktiva glagola III konjugacije

Učenik treba da:

- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- definiše imenice treće deklinacije;
- uoči karakteristike konsonantskih osnova (jedan slog više u genitivu jednine u odnosu na nominativ);
- pravilno navodi imenice konsonantskih (suglasničkih) osnova treće deklinacije;
- definiše pravilo srednjeg roda;
- uoči važnost pravilnog određivanja osnove kod imenica treće deklinacije;
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- definiše osnove glagola treće konjugacije, postojanje glagola sa konsonantskom i vokalskom osnovom (glagoli na -uo, glagoli na -io);
- usvoji promjenu prezenta kod glagola treće konjugacije;
- odredi vrijeme, način i stanje glagola treće konjugacije;
- uočava na tekstu pripadnost konjugaciji;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- se upozna sa strukturom rimske vojske, opremom vojnika, sistemom uprave.

RIMSKI VOJNICI

Kasnije se dječaci penju na obližnje brdo. Sa brda vide cijeli grad. Tamo vojnici stupaju preko trga. Marko silazi sa brda i trči na trg. Prvi jaše zapovjednik, odjeven u purpurni ogrtač, sjedi na bijelom konju i predvodi vojnike. Iza zapovjednika jašu poslanici. U rat idu centurioni i obični vojnici. Mnogo ljudi i dječaci uzvikuju i pozdravljaju vojnike.

Ponovo dječaci trče na obalu. Ondje ribari iz barki prodaju razne račiće. Marko sakuplja školjke i kamenčiće. Sestri i roditeljima nosi lijepo darove. Svuda se razliježe graja. Uveče se umorni dječaci vraćaju u Duklju. (U prvom izdanju udžbenika stoji domum – kući, dok je u drugom izdanju izvršena promjena sa Docleam – u Duklju, prim. aut.).

ZADACI

I Odredi padež(e) sljedećih imenica i pridjeva II i III deklinacije i prevedi ih:

	padež	prevod
hominembonum	Ak. jed.	dobrog čovjeka
virgines pulchrae	N. ili V. mn.	lijepo djevojke
nomina nota	N., Ak. ili V. mn.	poznata imena
cara Nerona	G. jed., ili Ak. jed.	Nerōnis imperatōris; Nerōnem imperatōrem
velikoj državi	D. jed. ili Abl. jed.	magnae civitati; magnā civitate
lijepo pjesme	G. jed. ili N., Ak. i V. mn.	pulchri carminis; pulchra carmina

II Dopuni i prevedi rečenice:

1. In ludō de antiquis temporibus varias fabulas discimus. — U školi učimo razne priče o drevnim vremenima.
2. Nomina clarōrum scriptōrum Romanōrum etiam hodie nota sunt. — Imena slavni rimskih pisaca i danas su poznata.

III Prevedi rečenice:

1. Marko i ostali učenici sa brda posmatraju rimske vojnike.
2. Istorija treba da bude svjetlost istine i učiteljica života.
3. In civitate Romānā multi populi vivunt.
4. Imperātor in equō candidō equitat.

IV Prevedi glagolske oblike:

scribis = pišeš, faciunt = čine, vivimus = živimo, defendit = brani, ducitis = vodite

Imenska promjena

- Treba naglasiti da je treća deklinacija mješovita i da se po njoj mijenjaju imenice i pridjevi sva tri roda, koji se u genitivu jednine završavaju na -is.
- Imenice treće deklinacije podijeliti prema završnom glasu osnove na konsonantske i vokalske osnove, a zatim ih grupisati prema tipičnim završecima u nominativu i po rodovima.
- Učenike uputiti na to da sve imenice konsonantskih osnova u genitivu jednine imaju jedan slog više u odnosu na nominativ; takođe, uputiti ih na to da se kod ovih imenica osnova može dobiti i u genitivu jednine odbijanjem nastavka -is.
- Ukazati na čestu promjenu vokala u genitivu jednine u odnosu na nominativ jednine (miles – militis, virgo – virginis, corpus – corporis).
- Od treće deklinacije (u četvrtoj i petoj takođe) i kod muškog/ženskog roda jednaki su nominativ, akuzativ i vokativ množine.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- podjelu glagola treće konjugacije prema završnom glasu osnove na konsonantske i vokalske osnove, te glagole na -io (objasniti da se kod ovih posljednjih glagola osnova završava kratkim -i);
- neophodnost dodavanja tematskog vokala kod glagola treće konjugacije konsonantskih osnova i kod glagola na -uo.

LEKCIJA VI – Treća ili mješovita deklinacija: samoglasničke (vokalske osnove). Pridjevi treće deklinacije

Učenik treba da:

- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- definiše imenice treće deklinacije;
- uoči podjelu vokalskih osnova na tri grupe imenica;
- definiše pravilo srednjeg roda;
- uoči važnost pravilnog određivanja osnove kod imenica treće deklinacije;
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- analizira i razlikuje podjelu pridjeva treće deklinacije u tri grupe, u zavisnosti od broja oblika;
- savlada promjenu pridjeva treće deklinacije;
- zna da nabroji određene izuzetke treće deklinacije;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- uoči važnost religije za rimsko društvo i uticaj Grka i Etruraca na rimsku religiju;
- uoči karakteristike rimske religije: obredi, sveštenici, gatanje, proricanje, magija.

O RIMSKIM BOGOVIMA

Svakodnevno G. Julije Celer, u ranu zoru, poziva porodicu i vodi pred lararijum. Larima žrtvuje vino i hranu. Na zemlju proliva vino i svi se mole bogovima. Zatim otac ženi i djeci pripovijeda priče o rimskim bogovima i boginjama: „Jupiter je”, kaže, „prvi od bogova. Jupiterov hram u Rimu nalazi se na Kapitolu. Jupitera nazivamo ocem ljudi i bogova. Junona, Jupiterova žena, boginja je braka i porodice. Neptun, moćni gospodar mora, drži trozubac. Oštrim trozupcem pokreće velike talase. Sveštenice boginje Veste su Vestalke. Vestalke u boginjinom hramu održavaju neprekidnu vatru.” Tada Julija kaže: „Rea Silvija je, takođe, Vestalka.” Otac potvrđuje Julijine riječi.

Robovi govedima (za goveda) na njivi nose sijeno i vodu. Sluškinje za to vrijeme, u kuhinji kuvaju objed, povrće i kokošje meso.

ZADACI

I Promijeni po padežima:

jednina	množina
N. celebre templum	N. celebria templa
G. celebris templi	G. celebrium templōrum
D. celebri templo	D. celebribus templis
Ak. celebre templum	Ak.celebria templa
V. celebre templum	V. celebria templa
Abl. celebri templō	Abl. celebribus templis

jednina	množina
N. virgo infēlix	N. virgines infelīces
G. virginis infelīcis	G. virginum infelīcium
D. virgini infelīci	D. virginibus infelīcibus
Ak. virginem infelīcem	Ak. virgines infelīces
V. virgo infēlix	V. virgines infelīces
Abl. virgine infelīci	Abl. virginibus infelīcibus

jednina	množina
N. homo dives	N. homines divites
G. hominis divitis	G. hominum divitum
D. homini diviti	D. hominibus divitibus
Ak. hominem divitem	Ak. homines divites
V. homo dives	V. homines divites
Abl. homine divite	Abl. hominibus divitibus

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Iuno, uxor Iovis, matrimonium protegit.
— Junona, Jupiterova žena, štiti brak.
2. Sententiae antiquōrum Latinōrum saepe utiles sunt.
— Izreke starih Latina često su korisne.

III Prevedi rečenice:

1. Romanis multa et celebria templa in urbe sunt. (prisvojni dativ)
— Rimljani u gradu imaju mnoge čuvene hramove.
2. Mnogo robova moli se bogovima zajedno sa porodicom.
3. Lararia divitum Romanōrum luxuriōsa sunt.
4. Nautae acrem Neptūnis tridentem timent.

Imenska promjena

- Imenice vokalskih osnova treće deklinacije grupisati prema tipičnim završecima u nominativu i genitivu jednine i po rodovima.
- Pri obradi pridjeva treće deklinacije ukazati na podjelu prema broju oblika; takođe, kod pridjeva koji se u muškom rodu završavaju na -er podsjetiti na pojavu gubljenja -e-.
- Promjenu pridjeva treće deklinacije povezati sa promjenom imenica srednjeg roda -i- osnova na -al, -ar, -e.
- Izuzetke u rodu i oblicima obrađivati prema primjerima u udžbeniku i, prema potrebi, na primjerima u tekstu (Iuppiter, Iōvis, m., bos, bovis, m. f., vis, f. itd.).

LEKCIJA VII – IV ili U deklinacija. Indikativ prezenta aktiva glagola IV konjugacije

Učenik treba da:

- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- pravilno navodi imenice;
- savlada promjenu imenica četvrte deklinacije;
- uoči izuzetke četvrte deklinacije (naročito imenicu *domus, -us, f.*);
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- definiše osnove glagola;
- usvoji promjenu prezenta kod glagola četvrte konjugacije;
- odredi vrijeme, način i stanje glagola četvrte konjugacije;
- uočava na tekstu pripadnost konjugaciji;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- usvoji termine i pojmove koji proističu iz civilizacijskih sadržaja (npr. atrijum, Kalende, konzul, julijanski kalendar, gregorijanski kalendar i sl.).

KALENDAR

U vrtu pokraj visokog hrasta sjedi služavka po imenu Alipija. Iglama šije Julijinu haljinu i pjeva tužnu pjesmu. Pred trijemom skače i laje pas. Preplašena služavka oštrom iglom ubode prst lijeve ruke. Brzo ustade, veza i kazni psa.

A u atrijumu (predvorju) sjedi Marko sa majkom i sestrom i čita priču o Cezarovoj smrti. Tada Julija kaže (reče): „Cezar je ubijen na martovske Ide.” Napokon će Lukrecija: „Danas su martovske Kalende. Sveštenik uskoro objavljuje (će objaviti) None.”

Gaj Julije je sa prijateljima na trgu. Želi da čuje izvrsne govornike. Mnogo govornika većinom govori o slavnim pobjedama rimskog naroda.

ZADACI

I Promijeni po padežima:

jednina	množina
N. manus valida	N. manus validae
G. manus validae	G. manuum validarum

D. manui validae	D. manibus validis
Ak. manum validam	Ak. manus validas
V. manus valida	V. manus validae
Ab. manū validā	Ab. manibus validis

jednina

množina

N. domus antiqua	N. domus antiquae
G. domus antiquae	G. domuum antiquarum
D. domui antiquae	D. domibus antiquis
Ak. domum antiquam	Ak. domos antiquas
V. domus antiqua	V. domus antiquae
Abl. domō antiquā	Abl. domibus antiquis

jednina

množina

N. lacus profundus	N. lacus profundi
G. lacus profundi	G. lacuum profundorum
D. lacui profundo	D. lacubus profundis
Ak. lacum profundum	Ak. lacus profundos
V. lacus profunde	V. lacus profundi
Abl. lacū profundō	Abl. lacubus profundis

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. In lacū Scadrensi varii pisces vivunt.
— U Skadarskom jezeru žive razne ribe.
2. Marcus dexterā manū stilum tenet et scribit.
— Marko desnom rukom drži pisačicu i piše.

III Odgovori na pitanja:

1. Gdje sjedi služavka ?
— Ancilla in hortō iuxta altam quercum sedet.
2. Zašto služavka kažnjava psa?
— Ancilla canem punit quia salit et latrat.
3. Šta radi Marko?
— Marcus cum matre et sorore in atriō sedet et fabulam de Caesaris morte legit.

IV Prevedi rečenice:

1. Marko otvara vrata kuće i doziva psa.
2. Otac ne čuje graju jer u dnevnoj sobi čita knjigu.
3. Mater irāta est quia filius domum serō venit.

Imenska promjena

- Učenicima ukazati na promjenu imenice domus, -us, f.: u ablativu jednine (-ō) i akuzativu množine (-os), postojanje dva oblika u genitivu množine (-uum i -ōrum), kao i na postojanje lokativa domi – kod kuće.

Glagolska promjena

- Kod indikativa prezenta aktiva glagola četvrte konjugacije ukazati na dodavanje temat-skog vokala -u- u trećem licu množine.

LEKCIJA VIII – Peta ili E deklinacija. Indikativ imperfekta glagola I–IV konjugacije i glagola sum, esse, fui

Učenik treba da:

- povezuje sistem padeža u našem i latinskom jeziku;
- pravilno navodi imenice;
- savlada promjenu imenica pete deklinacije;
- uočava na tekstu pripadnost deklinaciji;
- definiše osnove glagola;
- usvoji promjenu imperfekta kod glagola sve četiri konjugacije i glagola sum esse fui;
- uočava na tekstu pripadnost konjugaciji;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- poznaje strukturu rimske države.

O KADMU I HARMONIJI

Na dan praznika djeca su kod kuće. Marko i Julija sjede u predvorju. Tada Marko kaže sestri: „U Budvi smo dugo slušali učitelja jer je pripovijedao priču o Kadmu. A Kadmo bijaše kralj Tebanaca. Mnogo godina je ondje vladao sa ženom Harmonijom. Ali Kadmova i Harmonijina djeca bijahu loša i nesrećna. Stoga su supružnici napustili Tebu. Mnoga mjesta su proputovali u kočiji koju su vukli volovi. Često su bivali u opasnosti, ali su istrajavali u nadi i vjeri. Najzad dolaze u zemlju Enheleja. Kadmo i Enheleji sklapaju savez. Zatim su zajedno vodili mnoge ratove protiv susjednih Ilira. Napokon Kadmo, vičan vojevanju pobjeđuje Ilire. Stoga Enheleji i Iliri biraju Kadma za kralja. A Kadmo osniva novi grad. Po volovima gradu daje ime Budva. (grč. βοῦς, βοοῦς,=vo, krava).

Kasnije su bogovi Kadma i Harmoniju ili učinili bogovima ili pretvorili u zmije.

ZADACI

I Odredi padež(e) i prevedi sljedeće sintagme:

diem posterum= Ak. jed.= sljedeći dan

rei publicae= G. i D. jed.= države i državi

(u) velikoj nadi= D.jed. =magnae spei, Ab. jed.= (in)magnā spe

junačkih djela= G.mn. =rērum gestārum

II Dopuni i prevedi rečenice:

1. Cadmum conditōrem Thebārum appellābant.
— Kadma su nazivali osnivačem Tebe.
2. Scriptōres rērum multum de historiā Butuae scribēbant.
— Istoričari su puno pisali o istoriji Budve.

III Dopiši oblike imperfekta sljedećih glagola:

jdnina			množina		
1.	2.	3.	1.	2.	3.
laudābam	laudābas	laudābat	laudabāmus	laudabātis	laudābant
habēbam	habēbas	habēbat	habebāmus	habebātis	habēbant
scribēbam	scribēbas	scribēbat	scribebāmus	scribebātis	scribēbant
veniēbam	veniēbas	veniēbat	veniebāmus	veniebātis	veniēbant

IV Prevedi rečenice:

1. Nazivi dana kod Rimljana bijahu: dan Mjeseca (ponedjeljak), dan Marsa (utorak), dan Merkura (srijeda), dan Jupitera (četvrtak), dan Venere (petak), dan Saturna (subota), dan Sunca (nedjelja).
2. Diēbus festis discipuli domi manēbant.
3. Cadmus et Harmonia multos dies Thebis fugiēbant.

Glagolska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- način građenja indikativa imperfekta dodavanjem temporalnog formanta -ba-;
- to da je u latinskom jeziku imperfekt prost (sintetični) glagolski oblik, za razliku od imperfekta u našem jeziku (analitični=glagolski radni pridjev+pomoćni gl. biti);
- to da imperfekt pokazuje radnju koja je trajala ili se ponavljala u prošlosti; pokazuje uporednu radnju u prošlosti; pokazuje pokušaj ili početak neke radnje u prošlosti;
- to da imperfekt, kad god je to moguće, treba prevesti perfektom nesvršenih glagola.

Učenik treba da:

- analizira i razlikuje sistem komparacije pridjeva;
- uoči pravila o građenju komparativa i superlativa kod pravilne komparacije;
- uoči nepravilne oblike komparativa i superlativa;
- razumije sistem opisne i nepotpune komparacije pridjeva i da prepoznaje pridjeve opisne i nepotpune komparacije;
- razumije dekliniranje komparativa i superlativa;
- ispravno upotrebljava komparativ i superlativ u rečenici;
- razlikuje superlativ i elativ;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- prepozna najpoznatije građevine u starom Rimu, kao i da prepozna umješnost i originalnost rimskih graditelja.

U VRTU

Celeri su često primali goste. Sekst Aurelije, najprisniji porodični prijatelj, došao je iz Rima sa suprugom Terencijom i sinovima. Prije objeda Lukrecija je prijateljicu Terenciju povelala u cvjećnjak. Cvjećnjak i vrt Celera su u Duklji najljepši od svih. Gospođe raspravljaju o najrazličitijem cvijeću. Lukrecija kaže: „Ruže su ljepše od ostalog cvijeća.” Terenciji, pak, ljubice su ljupkije nego ljiljani.

Zatim, tokom obroka (za vrijeme obroka), Sekst je Celerima puno pripovijedao o Rimu: o najznačajnijim građevinama, o svakodnevnom životu na rimskom Forumu, o uglednim ljudima rimske države. Marko je pažljivo slušao Sekstovo pripovijedanje o igrama u Velikom Cirku. Sekst sa ponajviše hvale govoraše o atinskim retorima.

Julija i rimski dječaci napolju igraju lopte.

ZADACI

I Promijeni po padežima:

jednina	množina
N. clarior poeta	N. clariōres poëtae
G. clariōris poëtae	G. clariōrum poëtārum

D. clariōri poëtae	D. clarioribus poëtis
Ak. clariōrem poëtam	Ak. clariōres poëtas
V. clarior poëta	V. clariōres poëtae
Abl. clariōre poëtā	Abl. clarioribus poëtis

jednina

množina

N. magis arduus collis	N. magis ardui colles
G. magis ardui collis	G. magis arduōrum collium
D. magis arduo colli	D. magis arduis collibus
Ak. magis arduum collem	Ak. magis arduos colles
V. magis ardue collis	V. magis ardui colles
Abl. magis arduō colle	Abl. magis arduis collibus

jednina

množina

N. homo pessimus	N. homines pessimi
G. hominis pessimi	G. hominum pessimōrum
D. homini pessimo	D. hominibus pessimis
Ak. hominem pessimum	Ak. homines pessimos
V. homo pessime	V. homines pessimi
Abl. homine pessimō	Abl. hominibus pessimis

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Audiebātis versus maxime conspicui omnium poëtārum.
— Slušali ste stihove najznačajnijeg od svih pjesnika.
2. C. Iulius et S. Aurelius seniōres Lucretiā et Terentiā erant.
— Gaj Julije i Sekst Aurelije bijahu stariji od Lukrecije i Terencije.

III Popuni ukrštenicu:

1	2		3	4			
V	I	O	L	A			
5			6		7		
E	T		A	R	C	U	S
8			9				
T	E		P	A	R		
10		11					
U	R	B	S			E	
		12					
S		R	U	I	S		
		13					
T		E	S			C	
		V					
I						O	
				14			
O		I		I			
15							
R	U	S		N			

IV Prevedi rečenice:

1. Gospođe su u cvjećnjaku veoma ugodno provodile vrijeme.
2. Celeri su sa gostima dugo razgovarali o najboljim rimskim piscima.
3. Catullus pulcherrimos versus de amōre scribēbat.
4. Vitia propria superāre difficillima res est.

Imenska promjena

- Ponoviti komparaciju pridjeva u našem jeziku: poredbeni stepeni, vrsta komparacije, način građenja komparativa i superlativa.
- Kod građenja komparativa treba istaći jedinstven način građenja, nevezano za deklinaciju kojoj pripada pridjev; istovjetan oblik za muški i za ženski rod, kao i jedinstvenu promjenu po trećoj deklinaciji (konsonantske osnove).
- Objasniti dva načina za poređenje dva lica ili dva predmeta u latinskom jeziku, ali i u našem, odnosno stranim jezicima.
- Kod pravilne komparacije ukazati na postojanje tri sufiksa za građenje superlativa.
- Supletivnu komparaciju, kao pojavu zajedničku indoevropskim jezicima, upoređivati sa sličnim oblicima u našem i stranom jeziku koji učenici uče. Insistirati na pravilnoj upotrebi pojedinih oblika komparativa i superlativa (pogrešno: najoptimalniji!, a mogu se uključiti i primjeri pogrešne upotrebe drugih latinskih riječi: memorija pamćenja, ekstremna krajnost, potencijalna mogućnost i sl.).
- Opisnu komparaciju povezati sa našim elativom (najljepše=veoma, vrlo lijepo) ili sa npr. komparacijom višesložnih pridjeva u engleskom jeziku (beautiful→more beautiful→the most beautiful).
- Kod nepotpune komparacije posebno ukazati na one oblike koji su učenicima poznati iz svakodnevnog života (junior, senior, ekstremni i sl.).

Učenik treba da:

- opiše i uočí način građenja izvedenih priloga;
- definiše komparaciju priloga;
- analizira i razlikuje sistem građenja i komparacije pridjeva i priloga;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- uočí važnost rimskih kupatila za odvijanje društvenog života u Rimu;
- prepozna umješnost i originalnost rimskih graditelja.

TERME

Sljedećeg dana Celeri sa gostima dolaze u terme. Gaj i Sekst sa dječacima najprije ulaze u svlačionicu i odlažu odjeću. Malo sjede u tepidarijumu, a zatim lagano kreću ka kaldarijumu. U pari kaldarijuma muškarci se žestoko znoje, a robovi maslinovim uljem i strugaljkama gospodare marljivo mažu i stružu. Dječaci ne ulaze u kaldarijum, već najbrže trče do bazena. Veselo skaču u bazen i sve, koji stoje okolo, prskaju vodom.

Lukrecija i Terencija sa ostalim ženama dolaze u terme odvojeno od muškaraca. Žene takođe ostavljaju odjeću u apoditerijumu. Poslije u tepidarijumu, a zatim u termopolijumu veoma dugo sjede. U termopolijumu puno brbljaju o najrazličitijim stvarima i glasno se smiju. Kupatila sve njih veoma razgaljuju.

Ipak glad oštro opominje, te stoga žure kući na ručak.

ZADACI

I Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. In caldariō calidissime est.
— U kaldarijumu je veoma toplo.
2. Homines in thermis optime requiescunt.
— Ljudi se najbolje odmaraju u termama.

II Odgovori na pitanja:

1. Kada Celeri sa gostima dolaze u terme?
— Posterō die. = Sljedećeg dana.

2. Kako žene dolaze u terme ?
— Separatim a viris. = Odvojeno od muškaraca.
3. Gdje žene najduže sjede ?
— In tepidariō et in thermopoliō. = U tepidarijumu i u termopolijumu.

III Prevedi rečenice:

1. Marko i rimski dječaci već dobro plivaju.
2. Ranije su žene rijetko dolazile u terme.
3. Multi Romāni in thermis tempus libenter agunt.
4. In caldariō sedēre iuvenibus laboriosissime est.

Nepromjenljive vrste riječi

- Najprije ponoviti građenje i komparaciju priloga u našem jeziku i stranim jezicima koje učenici izučavaju.
- Pri obradi priloga za način u latinskom jeziku treba objasniti njihovo građenje i komparaciju.

Učenik treba da:

- uoči razliku u zapisivanju brojeva rimskim ili arapskim brojkama;
- aktivno poznaje glavne brojeva od 1 do 20, desetice, stotice i hiljade;
- aktivno poznaje redne brojeve od 1 do 20, kao i dione i priloške od 1 do 10;
- definiše broj uz imenicu;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- definiše period početka razvoja rimskog prava – Zakoni XII tablica (a samim tim i razvoja rimske književnosti).

U ŠKOLI (prvi dio)

Marko je mlađi od ostalih dječaka, ali je najbolji učenik. Odlično čita pjesme starih pjesnika. Svi pažljivo slušaju. Ali Decim, Markov prijatelj, ne sluša, već brblja i crta. Učitelj srdito kaže: „Kazniću te, ako ne ućutiš! Pročitaćeš Zakone XII tablica i naučićeš (sc. imena) sedam rimskih kraljeva! Sjutra ćeš biti marljiviji!” Poslije škole ostali dječaci će igrati lopte, a Decim će čitati:

„U Rimu bijaše sedam kraljeva. Prvi od rimskih kraljeva bijaše Romul, drugi Numa Pompilije, treći Tul Hostilije, četvrti Anko Marcije, peti Tarkvinije Prisk, šesti Servije Tulije, a sedmi i posljednji Tarkvinije Oholi. Peti i sedmi bijahu porijeklom Etrurci” –Decim žalosno čita.

A Marko je veseo, jer će sa sestrom i roditeljima putovati u Rim. Svi će posjetiti Terciju, mlađu Lukrecijinu sestru.

ZADACI

I Promijeni po padežima:

N. unus homo	N. duo animalia	N. tres plantae
G. unius hominis	G. duorum animalium	G. trium plantarum
D. uni homini	D. duobus animalibus	D. tribus plantis
Ak. unum hominem	Ak. duo animalia	Ak. tres plantas
V. /	V. /	V. /
Abl. unō homine	Abl. duobus animalibus	Abl. tribus plantis

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Exercitus Graecōrum apud Marathōnem decies minor erat quam copiae Persarum.
— Grčka vojska kod Maratona bijaše deset puta manja nego persijske čete.
2. Post meridiem Marcus amīcum visitābit.
— Poslije podne Marko će posjetiti prijatelja.

III Odgovori na pitanja:

1. Zašto je učitelj ljut?
— Quia Decimus garrīt et pictūram scribit . — Zato što Decim brblja i crta.
2. Koliko su kraljeva imali Rimljani?
— Septem. — Sedam.
3. Koji po redu kralj Rimljana bijaše Tarkvinije Oholi?
— Septimus. — Sedmi.

IV Prevedi rečenice:

1. Rimaska legija imala je deset kohorti pješaka i tri stotine konjanika.
2. Tri stotine Lakedemonjana (Spartanaca) borilo se sa (protiv) Persijancima kod Termopila.
3. Decimus cum amicis nōn ludet, quia discere debet.

V Napiši rimskim brojevima:

19=XIX, 38=XXXVIII, 143=CXLIII, 491=CDXCI, 568=DLXVIII, 1990=MCMXC,
2008=MMVIII

Imenska promjena

- Pri obradi brojeva glavne brojeve obraditi do broja hiljadu, redne do dvadeset, a dione i priloške do deset. Treba istaći da broj ne utiče na padež imenice koja se nabraja, ali i to da je uz milia obavezan dioni (partitivni) genitiv.
- Naglasiti da se iznad i ispod rimskog broja ne označavaju horizontalne crte, i objasniti zbog čega.

Glagolska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- način građenja futura I aktivnog dodavanjem dvije grupe nastavaka, u zavisnosti od konjugacije glagola;

- postojanje temporalnog formanta i kod futura I: -b-/-bi-/-bu- kod glagola I i II konjugacije, odnosno -a-/-e- kod glagola III i IV;
- to da je u latinskom jeziku je futur I prost glagolski oblik;
- to da futur I pokazuje namjeru da se neka radnja izvrši, neku opštu istinu koja uvijek važi ili radnju istovremenu sa nekom drugom budućom radnjom.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. dioni genitiv (genitivus partitivus). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

LEKCIJA XII – Zamjenice: lične, lično-povratna, prisvojne i prisvojno-povratna. Imperativ glagola I-IV konjugacije i glagola sum, esse, fui

Učenik treba da:

- uoči karakteristike promjene ličnih, lično-povratne, prisvojnih i prisvojno-povratne zamjenice;
- usvoji značenja zamjenica;
- nabroji i razlikuje vrste, promjenu i upotrebu zamjenica;
- razlikuje imperativ prezenta i imperativ futura;
- uoči nepravilne oblike imperativa prezenta za neke od glagola treće konjugacije;
- uoči oblike pomoćnog glagola;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- analizira i upoređuje izgled pozorišta u Grčkoj sa pozorištem u Rimu.

U RIMU

Porodica Celer plovila je preko Jadranskog mora u Italiju, a zatim putovala kopnom. Polagano su napredovali. Napokon su pred Rimom. Publije, Terencijin muž, dugo ih je očekivao pored Apijevog puta. „Dobro došli – kaže – umorni ste. Tercija je kod kuće, želi da vas vidi. Sada, požurite!” Tercija je veoma srećna što će vidjeti svoju sestru i njenu djecu. „Hodite – kaže – najdraži, dajte mi poljubac (poljubite me)!” Zatim doziva svoje služavke i zapovijeda im: „Pripremite trpezu, donesite hranu i najbolje vino! Dječaci, pojedite hranu i spavajte! Sjutra ćete sa nama vidjeti mnoge stvari u Rimu. Sada je već kasno”.

Idućeg dana šetali su se po trgu. Glasnik glasno objavljuje: „U gradu su glumci. Odigraće odličnu predstavu u pozorištu!” Svi hrle ka pozorištu. Čitavo gledalište je već puno. Gaj je sebi i svojoj porodici pronašao sjedišta i šapnuo: „Sjedite svi i plješćite. Glumci već stoje na sceni”.

Neka predstava započne!

ZADACI

I Dopuni i prevedi sintagmu:

jednina	množina
1. matrem meam amo=volim svoju majku	1. matrem nostram amāmus=volimo svoju majku
2. matrem tuam amas =voliš svoju majku	2. matrem vestram amātis=volite svoju majku
3. matrem suam amat=voli svoju majku	3. matrem suam amant=vole svoju majku

II Prevedi rečenice:

1. Celeri napuštaju Rim i svoje rođake.
2. Julija, pričaj mi o svojoj školi!
3. Spectatōres sedento!
4. Ego lego meum, tu tuum librum.(sc.legis)
5. Amīce, librum pulchrum tecum semper porta!

III Dopuni i prevedi rečenice:

1. Ego et tu consobrīnos nostros amāmus.
— Ja i ti naše rođake volimo.
2. Opera nostrōrum poētārum semper lege!
— Djela naših pjesnika uvijek čitaj!
3. Omnis discipulus portāto tabulam suam!
— Svaki učenik neka nosi svoju tablicu!

Imenska promjena

- Pri obradi ličnih zamjenica istaći pojavu supletivnosti u promjeni zamjenice za 1. lice jednine kao zajedničku osobinu indoevropskih jezika i dati odgovarajuće primjere u našem i stranim jezicima koje učenici uče.

Treba ukazati i:

- na nedostatak posebne lične i prisvojne zamjenice trećeg lica jednine i množine;
- na trojaku upotrebu pokazne zamenice is, ea, id;
- na posebnu upotrebu, različitu od upotrebe u našem jeziku, lične i prisvojne povratne zamjenice;
- na oblik za vokativ jednine muškog roda prisvojne zamjenice prvog lica jednine meus, 3 npr.: mi fili! = moj sine!
- na upotrebu predloga cum uz ablativne zamjenica.

Glagolska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- postojanje dva imperativa u latinskom jeziku;
- objašnjava razlike: imperativ prezenta ima samo 2. lice jednine i množine, a imperativ futura..., imperativ prezenta izriče zapovijest koju treba odmah izvršiti, a imperativ futura..., itd.;
- 2. lice jednine imperativa prezenta kod glagola: dicēre, ducēre i facēre;
- način građenja imperativa futura (poredi ga sa pravilima o građenju indikativa prezenta aktiva kod sve četiri konjugacije);
- glagol scīre koji ima samo oblike za imperativ futura;
- način prevođenja 3. lica jednine i množine imperativa futura (npr.: suntō! – neka budu!).

LEKCIJA XIII – Zamjenice: pokazne, odnosne i upitne. Ablativ vremena.

Učenik treba da:

- uoči karakteristike promjene pokaznih, odnosnih i upitnih zamjenica;
- usvoji značenja zamjenica;
- nabroji i razlikuje vrste, promjenu i upotrebu zamjenica (prvenstveno pokaznih);
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- uoči graditeljsku vještinu Rimljana;
- analizira čuvenu izreku „panem et circenses” i uoči veliki značaj koji su Rimljani davali gladijatorskim borbama.

U ARENI

Publije je državni činovnik i ugledni rimski građanin. Jutrom u njegovu veličanstvenu vilu dolaze klijenti i mole za savjet. Poslije podne svoju porodicu i rođake povešće u amfiteatar gdje će posmatrati sjajnu predstavu.

Dvadeset gladijatora boriće se nekoliko dana. Danas borbu očekuju retiariji, murmiloni i bestiariji. Oni (prvi) će se boriti međusobno, a ovi (potonji) će uskoro loviti najkrvoločnije životinje. Na ovu predstavu dolazi i sam (lično) imperator. Gladijatori pozdravljaju i ovog istog (njega) i gledaoce, a truba odjekuje. Tada se gladijatori predaju borbi, koju svi očekuju. U isto vrijeme gledaoci plješču i (tako) podstiču najhrabrije gladijatore. Tada Marko kaže: „Ko je onaj gladijator?” „Onaj je Tračanin, najpoznatiji gladijator, a ovaj murmilon”, Publije mu odgovara. Murmilon se hrabro bori, ali Tračanin ga pobjeđuje. Svi gledaoci čute i pažljivo posmatraju imperatora koji okreće palac. Imperator daje znak, te Tračanin ubija murmilona.

ZADACI

I Sljedećim zamjenicama odredi oblik i prevedi ih:

huius	G. jed. (m.,f.,n.)	ovoga,ove
eorundem	G. mn. (m., n.)	istih
hanc	Ak. jed. (f.)	ovu
ipsi	D. jed. (m.,f.,n.); N.mn.(m.)	samom, samoj; sami
eundem	Ak. jed. (m.)	istog
eodem	Abl. jed. (m.,n.)	istim, istom
quibus	D., Abl. mn. (m.,f.,n.)	kojima

illud	N., Ak. jed. (n.)	ono
quem	Ak. jed. (m.)	kojeg
istō	Abl. jed. (m.,n.)	tim, tom

II Dopuni rečenice odgovarajućim oblicima zamjenica i prevedi ih:

1. Marcus, de carminibus quae legit, cum patre suō disputat.
— Marko, o pjesmama koje čita, razgovara sa svojim ocem.
2. Eundem militem ipse Caesar laudābit.
— Istog (tog) vojnika sam Cezar (lično/glavom) će pohvaliti.

III Prevedi rečenice:

1. U najstarija vremena gladijatori su se u amfiteatrima veoma žestoko borili.
2. Najteže je upoznati samog sebe.
3. Romāni ipsi Africā bestias pro pugnā in arenā advehēbant.
4. Hunc librum, quem mihi mittis, attentō animō legam.

Imenska promjena

Nastavnik ukazuje na:

- na elemente promjene karakteristične za pokazne zamjenice, koji se protežu i na većinu ostalih zamjenica, kao i na zamjeničke pridjeve: nastavci za sva tri roda u genitivu jednine -ius i dativu jednine -i; većina ostalih padeža formira se prema pravilima promjene I i II deklinacije;
- to da učenici ne treba da uče mehanički promjenu pokaznih zamjenica za svaku pojedinačno, već da sami dođu do promjena, prateći uputstva;
- upotrebu pokaznih zamjenica;
- to da postoje prava i neprava pokaznost, te npr. hic, koje se odnosi na ličnost iz prethodne rečenice, prevodimo taj, on, a ne ovaj...;
- na upotrebu imeničkih i pridjevskih oblika zamjenica;
- na živi (muški i ženski) i neživi (srednji) rod prilikom obrade upitnih i neodređenih zamjenica;
- na posesivno značenje genitiva odnosnih i upitnih zamjenica.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. ablativ vremena (ablativus temporis). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

LEKCIJA XIV – Zamjenice: neodređene, defektivne. Zamjениčki pridjevi.

Učenik treba da:

- uoči karakteristike promjene neodređenih i defektivnih zamjenica;
- usvoji značenja zamjenica;
- nabroji i razlikuje vrste, promjenu i upotrebu zamjenica;
- uoči osobitosti zamjениčkih pridjeva i razumije njihovo značenje i promjenu;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje tekovine rimske civilizacije: Rimski putevi i poštanska služba.

GRCI I RIMLJANI

Marko je u Rimu upoznao mnogo novih prijatelja, među njima nekog (jednog/ izvjesnog) Aleksandra, porijeklom Grka. Premda Marko nikada nikoga nije uvrijedio, ušao je u raspravu sa Aleksandrom: koji je narod bolji?

Tada Marko reče: „Rimski vojnici su najhrabriji. Rimske arhitektae su najbolje, gradili su puteve i mostove po cijelom svijetu. Najvještiji smo (Veoma smo vješti). Pravimo korisne stvari.”

Tada Aleksandar reče: „Ništa ne znaš. Mi smo umješniji nego vi. Mi Grci podučavamo vas Rimljane. Čitate grčke knjige, slušate grčke retore. Grci su tvorci, Rimljani imitatori.”

Tada Julija reče: „Šta je razlog za vašu ljutnju? Svako ima svoje mišljenje.” Lukrecija reče: „Naravno. Koliko glava, toliko mišljenja” (Koliko ljudi, toliko čudi).

ZADACI

I Promijeni po padežima:

jednina	množina
N. amīcus quīdam	N. amīci quīdam
G. amīci cuiusdam	G. amicōrum quōrundam
D. amīco cuidam	D. amīcis quibusdam
Ak. amīcum quendam	Ak. amīcos quosdam
V. /	V. /
Abl. amīcō quōdam	Abl. amīcis quibusdam

jednina	množina
N. alter consul	N. alterī consules
G. alterius consulis	G. alterōrum consulum

D. alterī consuli	D. alterīs consulibus
Ak. alterum consulem	Ak. alterōs consules
V. /	V. /
Abl. alterō consule	Abl. alterīs consulibus

jednina

množina

N. nullus civis	N. nulli cives
G. nullius civis	G. nullōrum civium
D. nulli civi	D. nullis civibus
Ak. nullum civem	Ak. nullos cives
V. /	V. /
Abl. nullō cive	Abl. nullis civibus

II Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Ex quōque librō quandam utilitātem extrahēmus.
— Iz svake knjige ćemo izvući neku korist.
2. Marcus neminem in viā videt.
— Marko nikoga ne vidi na cesti.

III Odgovori na pitanja:

1. Ko je Aleksandar?
— Alexander, origine Graecus, amīcus novus Marci est. — Aleksandar, porijeklom Grk, Markov je novi prijatelj.
2. Zašto se dječaci prepiru?
— Quis populōrum melior est. — Koji od naroda je bolji.
3. Šta kaže Julija?
— Iulia dicit: "Quae est causa controversiae vestrae? Alii alia sentiunt". — Julija kaže: „Šta je razlog za vašu ljutnju? Svako ima svoje mišljenje“.

IV Prevedi rečenice:

1. Dobro znamo razlog rasprave.
2. Dvojica prijatelja pomažu jedan drugom.
3. Alius Graecos, alius Romānos laudat.
4. Quosdam amīcos libenter visitabimus.

Imenska promjena

Treba ukazati na:

- supletivne oblike defektivnih zamjenica nemo, nihil, na primjerima u tekstu;
- da u latinskom jeziku u jednoj rečenici može stajati jedna negacija, dok dvije negacije u jednoj rečenici daju jaku afirmaciju.

LEKCIJA XV – Pasiv. Indikativ prezenta pasiva glagola I–IV konjugacije. Genitiv vrijednosti. Ablativ cijene.

Učenik treba da:

- savlada promjenu pasivnog prezenta;
- definiše i razlikuje pasiv u prostim i složenim vremenima;
- analizira pretvaranje aktivne rečenice u pasivnu;
- samostalno definiše pravilo o prebacivanju iz aktiva u pasiv, i obrnuto;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje ekonomiju rimske države.

U PRODAVNICI

Celeri su još (sada) uvijek u Rimu. Danas se šeta po gradu, kupuju se pokloni, veliki novac (mного novca) se troši. Posjećuju se mnoge prodavnice, svuda se lijepe tunike, toge, svečani ogrtači i sandale od trgovaca hvale. Lukrecija želi da kupi nove tunike. Iznova i iznova pregleda raznu odjeću. Marko iznenada uzvikuje: „Ova toga mi se čini prelijepom!” Tada Lukrecija (kaže): „Pošto je ova toga?” „Prodajem je za pedeset denara”, čuje se glas trgovca iz prodavnice. A Lukrecija reče: „Daću ti trideset.” „Saglasan sam”, kaže trgovac. „Dobar dječak se prepoznaje po togi i od svih biva hvaljen”, takođe dodaje. Lukrecija se smije, daje trgovcu novac i kupuje togu.

ZADACI

I Odredi lice, broj, vrijeme i glagolsko stanje sljedećih glagola i prevedi ih:

	lice	broj	vrijeme	gl. stanje	prevod
laudāmur	1.	jednina	prezent	pasiv	bivamo hvaljeni (hvalimo se)
punīris	2.	jednina	prezent	pasiv	bivaš kažnjavan (kažnjavaš se)
appellantur	3.	množina	prezent	pasiv	bivaju nazivani (nazivaju se)

II Prebaci sljedeće rečenice iz aktiva u pasiv i prevedi ih:

1. Iulia tunicā pulchrā ornātur.
— Julija biva ukrašena lijepom tunikom.
2. Hortus Celerum arboribus altis circumvenītur.

- Vrt Celera biva okružen visokim drvećem.
3. Vestimenta nova liberis a Lucretiā Romae emuntur.
— U Rimu se djeci kupuje nova odjeća od (strane) Lukrecije.

III Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. In ludō de Celeribus multum legitur.
— U školi se puno čita o Celerima.
2. Carmina pulchra a nobis semper cantantur.
— Lijepe pjesme od nas uvijek se pjevaju. → Uvijek pjevamo lijepe pjesme.

IV Prevedi rečenice i prebaci ih iz pasiva u aktiv, odnosno iz aktiva u pasiv:

1. Nova odjeća se prodaje od (strane) trgovca. → Trgovac prodaje novu odjeću. → Mercator vestimenta nova vendit.
2. Celeri u prodavnicama kupuju mnoge darove svojim prijateljima. → Mnogi darovi (njihovim) prijateljima bivaju kupljeni u prodavnicama od (strane) Celera. → Multa dona amicis (eorum) a Celeribus in tabernis emuntur.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- razliku u građenju pasiva između prostih i složenih vremena u konjugaciji (sintetičan i analitičan način građenja);
- način građenja 1. lica jednine indikativa prezenta pasiva u svim konjugacijama;
- to da se preko pravila o prebacivanju iz aktiva u pasiv, u našem jeziku može doći do pravila u latinskom jeziku; takođe napraviti poređenje sa stranim jezikom.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. genitiv vrijednosti (genitivus pretii), ablativ cijene (ablativus pretii). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

Učenik treba da:

- savlada promjenu pasivnog imperfekta i futura I pasivnog;
- definiše i razlikuje pasiv u prostim i složenim vremenima;
- analizira pretvaranje aktivne rečenice u pasivnu;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje običaje i način života Rimljana: Odjeća i obuća, nakit i frizure Rimljana.

ROĐENDAN

U Rimu se takođe proslavljaše Julijin rođendan. Cijela se kuća ukrašavaše raznim cvijećem, kuvahu se (pripremahu se) razni slatkiši. Sve sluškinje trčkarahu tamo-amo. Od (strane) majke kupovahu se mnoge sjajne haljine. One će od svih prijatelja biti hvaljene.

Na rođendan prvo će se prinijeti žrtva (žrtvovaće se) boginji Junoni. Potom će Julija od sluškinja toplom vodom biti okupana. Tada će obući skupocjenu i zlatom vezenu tuniku i na noge prikopčati sandale boje šafrana. Kosa će joj biti veoma lijepo sređena (Njene kose će biti najljepše sređene). Biće prelijepa (veoma lijepa). Od oca će dobiti kopču ukrašenu dragim kamenjem. U njenu čast biće pozvani prijatelji i rođaci na bogatu gozbu, koja će biti spremjena od kuvara. Zvanice, od kojih će mnogi darovi biti donijeti, biće primljene gostoljubivo od (strane) domaćina.

Srećan rođendan, Julija!

ZADACI

I Odredi lice, broj, vrijeme i stanje glagola i prevedi ih:

	lice	broj	vrijeme	gl. stanje	prevod
firmābar	1.	jednina	imperfekat	pasiv	jačah se
dormiētur	3.	jednina	futur I	pasiv	biće uspavan
lavabimini	2.	množina	futur I	pasiv	kupaćete se
accipiebāris	2.	jednina	imperfekat	pasiv	prihvataše se

II Prebaci rečenice iz aktiva u pasiv i prevedi ih:

1. Celeri proslavljahu Julijin rođendan u Rimu. → Julijin rođendan bijaše proslavljan u Rimu od (strane) Celera. → Dies Iuliae natālis a Celeribus Romae celebrabātur.

2. Otac će Juliji pokloniti kopču ukrašenu dragim kamenjem. → Juliji će od (strane) oca biti poklonjena kopča ukrašena dragim kamenjem. → Fibula gemmāta a patre luliae donabitur.

III Dopuni rečenice i prevedi ih:

1. Omnes convivae, qui ad convivium vocabuntur, pulchra dona portābunt.
— Sve zvanice, koje će biti pozvane na gozbu, donijeće lijepe poklone.
2. Mensa multis crustulis ornabātur.
— Trpeza bivaše ukrašavana mnogim slatkišima.

IV Prevedi rečenice:

1. Dok je Marko bio mali, bivaše zabavljan (zabavljaše se) lijepim pričama.
2. Naše djevojke lijepim tunikama biće ukrašavane.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- postojanje temporalnog formanta: za imperfekt -(e)-ba-, za futur I -b- kod glagola I i II konjugacije, odnosno -a/-e- kod glagola III i IV konjugacije.

LEKCIJA XVII – Perfekatska osnova. Indikativ perfekta aktiva.

Učenik treba da:

- razlikuje oblike infectum od oblika perfectum;
- uoči postojanje različitih tipova perfekta, u zavisnosti od načina građenja perfekatske osnove;
- usvoji način prevođenja latinskog perfekta našim perfektom ili aoristom;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upozna je običaje i način života Rimljana: škole i obrazovanje u starom Rimu.

U ŠKOLI (drugi dio)

Porodica Celera bila je u Rimu tačno dvadeset dana. Nakon nekoliko dana otputovali su i sada su ponovo kod kuće. Putovanje ih je umorilo, ali i veoma zabavilo.

Julija i Marko su ustali već u cik zore i pospani došli u školu. Učitelj je već bio u školi. (On) reče razljućen: „Gdje ste bili, lijeni učenici? Zašto ste kasno došli? Brzo sjedite!” Dugo su sjedjeli učenici i slušali učitelja. Pisaljkom su napisali slova na tablicama. Jedan od učenika je odrecitovao stihove pjesnika Vergilija: „Mantova me rodila, Kalabrija osvojila, sada me drži Partenope, opjevah pašnjake, sela i vojskovođe.”

U međuvremenu učitelj je pregledao tablice i ispravio napisana slova.

ZADACI

I Popuni tabelu, zadržavajući lice i broj datog glagola:

prezent	vidēmus	do	legitis	audiunt
imperfekat	videbāmus	dābam	legebātis	audiēbant
futur I	videbimus	dabo	legētis	audient
perfekat	vidimus	dedi	legistis	audivērunt

II Prevedi oblike glagola:

spectavērunt	ugledali/le su
monuit	opomenuo/la je
poposcistis	zatražili/le ste
necavisti	ubio/la si
iuvi	pomogao/la sam
volāvit	poletio/la je

III Prevedi rečenice:

1. Marko je dobro naučio istoriju Rima i prijateljima (je) ispričao.
2. Post reditum Romā, multi clientes Gaium Iulium salutavērunt.
3. Marcus et Iulia in ludō serō venērunt, propterea magister eos vituperāvit.

IV Anegdota

Ova anegdota objašnjava neophodnost navođenja latinskih glagola u sva četiri oblika i obavezno učenje napamet:

Učitelj: „Kvinte, kaži nam perfekat glagola bibo, bibēre!” (piti)

Kvint: „Bipsi”.

Učitelj: „To je pogrešno. Ti, Decime, da li znaš?”

Decim: „Naravno. Perfekat ovoga glagola je bapsi.”

Učitelj ljut (ljuto), upita trećeg učenika, a ovaj odgovori: „Bibi”.

Ovim odgovorom učitelj je bio zadovoljan i svim učenicima reče: „Bipsi, bapsi ću dati štap, bibi ću dati da pije.” (sc. učenici koji su rekli bipsi, bapsi dobiće batine, a onaj koji je rekao bibi dobiće da pije)

bibo, bibēre, bibi, ~

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- način građenja i na način dobijanja perfekatske osnove;
- postojanje različitih tipova perfekta, ali jedinstven način promjene;
- značenje perfekta (prošla završena radnja), ali i mogućnost prevođenja perfekta našim aoristom.

LEKCIJA XVIII – Indikativ pluskvamperfekta aktiva

Učenik treba da:

- savlada promjenu i način prevođenja pluskvamperfekta aktiva;
- uoči prošlu prijevremenost radnje;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje običaje i način života Rimljana: rimska kuća.

RIMSKA KUĆA

Jedva što Gaj bijaše sagradio kuću, kad Lukrecija ukrasi cvijećnjak i vrt raznim cvijećem. Uz veliki trud, svojom rukom, bijaše posadila ruže, ljiljane i ljubičice. Jednoga dana Lukrecija je otišla u prodavnicu. Tada ogromni pas iskopa cvijeće i uvalja se u blato. Služkinja, koja u kuhinji bijaše pripremala hranu, nije ga opazila. Gaj u primaćoj sobi pisaše pismo i ništa nije vidio. Marko sa Julijom u spavaćoj sobi čitaše knjigu, kad pas pohita kroz predvorje i uđe u atrijum. Namirisao je hranu, koja bijaše bila na stolu u trpezariji. Pas, čim ču služavkinu graju, odmah potrča ka peristilu i jaoj! .... polomi statuu. Služavka je mnogo plakala, ali Lukrecija bijaše zadovoljna, jer bijaše kupila novu stolu i zato nije kaznila služavku.

ZADACI

I Odgovori na pitanja:

1. Gdje je bila Lukrecija?
— *Lucretia ad tabernas disceserat.* — Lukrecija bijaše pošla u prodavnice.
2. Šta pas bijaše učinio?
— *Canis flores eruit, in lutō se volutāvit et statuum frēgit.* — Pas je raskopao cvijeće, uvaljao se u blato i polomio statuu.
3. Zašto je služavka plakala?
— *Ancilla lacrimābat quod canis statuum fregerat.* — Služavka je plakala zato što je pas polomio statuu.

II Popuni tabelu zadržavajući lice i broj datog glagola:

Prezent	mones	discit	sumus	punītis	faciunt
Imperfekat	monēbas	discēbat	erāmus	puniebātis	faciēbant
Futur I	monēbis	discet	erimus	puniētis	facient

Perfekat	monuisti	didicit	fuiamus	punivistis	fecerunt
Pluskvamperfekat	monueras	didicerat	fueramus	puniveratis	fecerant

III Prevedi oblike glagola:

1. videras	(ti) bijaše vidio/la
2. feceratis	bijaste učinili/le
3. fuerant	bijahu bili/le
4. dederat	(on/ona) bijaše dao/la
5. amaveram	bijah zavolio/la
6. audiveramus	bijasmo čuli/le

IV Prevedi rečenice:

1. Služavka bijaše otjerala psa koji bijaše iskopao cvijeće.
2. Pater familias canem, qui domum intraverat, nōn vidit.
3. Lucretia, stolam perpulchram quam ad mercatōrem invenerat, sibi emit.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- značenje vremena: pluskvamperfekt pokazuje prošlu prijevremenost radnje, futur II
- buduću prijevremenost radnje.

Učenik treba da:

- savlada promjenu i način prevođenja futura II aktiva;
- uoči buduću prijevremenost radnje;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje običaje i način života Rimljana: rimska porodica, robovi i svakodnevni poslovi.

NA PIJACI

Služavka stajaše u atrijumu i pozdravi gospodaricu Lukreciju. U sebi je ovako razmišljala: „Ako budem požurila na trg, naći ću najbolje (veoma dobre) ribe. Danas je pazarni dan. Kupiću blitvu, luk i kupus. Kad budem došla kući, pripremiću dobru večeru svojim gospodarima. Ali, na trgu će biti veoma veliki metež. Svi robovi i služavke kupovaće hranu. Ako seljaci budu vikali i glasno (budu) hvalili svoju robu: grožđe, ribe, vunu, veoma će me zbuniti, jao meni...”

Na pijaci, pak, služavka dugo bijaše razgovarala sa seljacima i drugim služavkama i tako je kasno došla kući. A kod kuće Lukrecija je bila veoma ljuta. Tada (ona) reče: „Ako to ponovo budeš uradila, kazniću te!” Jadna služavka veoma se ožalosti i otrča u kuhinju.

Uveče, kad Lukrecija bude okupila sve služavke, obavijestiće ih o putovanju. Naime, Celeri će sutra otputovati na selo.

ZADACI

I Dopuni i prevedi sljedeće glagolske oblike:

Perfekat aktivni	Pluskvamperfekat aktivni	Futur II aktivni
1. donāvi – poklonio/la sam	1. habueram	1. didicero
2. donavisti	2. habueras – bijaše imao/la	2. didiceris
3. donāvit	3. habuerat	3. didicerit – bude naučio/la
1. donavimus	1. habuerāmus	1. didicerimus
2. donavistis	2. habuerātis	2. didiceritis
3. donavērunt	3. habuerant	3. didicerint

II Odgovori na pitanja:

1. Šta radi služavka?
— Ancilla in atrīo stat et dominam salutāt. — Služavka stoji u predvorju i pozdravlja gospodaricu.
2. Kamo žuri služavka?
— Ancilla ad forum festinat. — Služavka žuri na trg.
3. Koliko će ljudi biti na trgu?
— Multi homines in forō erunt. — Na trgu će biti puno ljudi.
4. Šta prodaju seljaci?
— Colōni merces suas vendunt. — Seljaci prodaju svoju robu. (svoje proizvode).

III Prevedi rečenice:

1. Kad budete došli na budvanski trg, vidjećete mnogo spomenika i (mного) prodavnica.
2. Ako olako budeš povjerovao, lako ćeš pogriješiti.
3. (Onaj) koji bude mnogo čitao, biće učen.
4. Si ancilla impigra nōn fuerit, Lucretia eam vituperābit.
5. Cum venero, amīci, me videbitis.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- oblik za 3. lice množine futura II aktivnog;
- značenje vremena: futur II pokazuje buduću prijevremenost radnje.

LEKCIJA XX – Participska osnova i partcip perfekta pasiva. Indikativ perfekta pasiva.

Učenik treba da:

- uoči način nastanka participske osnove;
- usvoji način upotrebe i prevođenja participa perfekta pasiva;
- definiše složenost indikativa perfekta pasiva u latinskom jeziku i uporedi ga sa odgovarajućim oblicima u našem jeziku;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje običaje i način života Rimljana: Život na selu.

NA SELU

Celeri su na selu. Tamo imaju veliku vilu, nedavno kupljenu (koju su nedavno kupili). Urušene zgrade su popravljene, novi zidovi sagrađeni. U vrtovima su posađena nova stabla. Robovi su poslani na njive od nadzornika imanja, jer onamo radovi još nisu završeni. Od služavki, koje bijahu ostale kod kuće, atrijum, spavaće sobe i peristil su očišćeni. U međuvremenu, Gaj je razgovarao sa nadzornikom imanja. Nadzornik je svom gospodaru mnogo kazivao o učinjenim radovima; pomenuo je i marljivost robova. Gospodar je bio zadovoljan, stoga je nadzornik od njega bio pohvaljen.

Uskoro je sve bilo spremno za lov: lukovi, strijele i mreže. Lovački psi, već odvezani, veselo laju. Pošto su mnoge ovce ugrabljene od vukova, psi i lovci će uskoro otjerati vukove od vile.

Marko i Julija, sa pastirima, potjerahu kući mnogo sakupljenih ovaca i koza, kao i krava. Umorni su, ali veoma veseli i zadovoljni.

ZADACI

- I Prepoznaj zadate oblike glagola i prebaci ih u indikativ perfekta pasiva, zadržavajući isto lice i broj:

	indikativ perfekta pasiva
do	dātus, -a, -um sum
vidistis	visi, -ae, -a estis
vicērunt	victi, -ae, -a sunt
manebimus	mansi, -ae, -a sumus
puniēbas	punitus, -a, -um es

II Odredi lice, broj, vrijeme i stanje glagolskih oblika:

	lice	broj	vrijeme	gl. stanje	prevod
sustulimus	1.	množina	perfekat	aktiv	digli/le smo (oteli/le smo)
manserimus	1.	množina	futur II	aktiv	budemo ostali/le
scripserātis	2.	množina	pluskvamperfekat	aktiv	bijaste napisali/le
parāta est	3.	jednina	perfekat	pasiv	bila je spremna
dedērunt	3.	množina	perfekat	aktiv	dali/le su

III Dopuni rečenice i prebaci ih u pasiv:

1. Librum, quem legētis, magister portāvit. → Učitelj je donio knjigu koju ćete čitati.
→ Knjiga, koja će od (strane) vas biti čitana, od (strane) učitelja je donijeta. → Liber, qui a vobis legētur, a magistrō portātus est.
2. Canes C. I. Celeris multos lupos in silvā superavērunt. → Psi Gaja Julija Celera su u šumi savladali mnoge vukove. → Mnogi vukovi su u šumi bili savladani od (strane) pasa G. J. Celera. → A canibus C. I. Celeris multi lupi in silvā superāti sunt.

IV Prevedi rečenice aktivno i pasivno:

1. Mnogi snažni veprovi i brzi zečevi u lovu su uhvaćeni i ubijeni od (strane) vas. → Mnoge snažne veprove i brze zečeve u lovu ste uhvatili i ubili. → Multos fortes apros et celeres lepores in venatiōne cepistis et interfecistis.
2. Ancillae impigrae villam dominōrum suōrum purgavērunt. → Vila (njihovih) gospodara od (strane) vrijednih služavki je bila počišćena. → Villa dominōrum eārum ab ancillis impigris purgāta est (pravilno je i est purgata).

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- to da je particip perfekta pasiva četvrti oblik glagola koji se navodi i da odgovara trpnom pridjevu u našem jeziku;
- obavezno slaganje participa perfekta pasiva sa imenicom u rodu, broju i padežu;
- sličan (analitični) način građenja pasivnih oblika perfekta, pluskvamperfekta i futura II u našem (trpni glagolski pridjev+pomoćni glagol biti), i u latinskom jeziku (particip perfekta pasiva+ pomoćni glagol sum, esse, fui).

LEKCIJA XXI – Indikativ pluskvamperfekta pasiva. Futur II pasiva.

Učenik treba da:

- definiše složenost indikativa pluskvamperfekta pasiva i futura II pasivnog u latinskom jeziku i upoređi ga sa odgovarajućim oblicima u našem jeziku;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- razumije i samostalno prevodi tekst;
- upoznaje običaje i način života Rimljana: Brak i rođenje djeteta, dječje igre, ishrana.

SVADBA

Brak je veza između muža i žene, zajednica svih oblika života, odnos (sjedinjavanje) po božanskom i ljudskom pravu.

Na junske kalende (1. juna) Celeri su došli u Duklju, jer od susjeda bijahu pozvani na svadbu. Napokon je određen datum svadbe, koja je mnogo ranije bila utvrđena. Na junske None (5. juna) susjedi Celera udaće kćerku u veoma znamenitu porodicu. Mnogi susjedi, kojima svadba nije bila najavljena, ipak su došli. Sada je puna cijela kuća koja već prethodnog dana bijaše ukrašena vijencima i lovorom.

Uskoro će i djevojka odložiti togu pretekstu. Njene kose neće biti upletene vunanim trakama prije nego joj bude obučena bijela tunika. Kad joj i glava bude pokrivena velom i kad zavjetne riječi budu izrečene, djeveruša će spojiti desne ruke vjerenika i vjerenice. Čim svinja bude žrtvovana, svi će uzviknuti: „Srećno!” Potom će produžiti na gozbu gdje će jesti i slatko vino piti. Meso, ribe, sir, razno voće naći će se na trpezi. U toku gozbe pjevaće se ugodne pjesme. S večeri će mlada biti odvedena u muževljev dom. Kad gozba bude gotova, pijani gosti će od robova biti odnijeti kućama.

ZADACI

I Odredi i prevedi sljedeće glagolske oblike:

	lice	broj	vrijeme	gl. stanje	prevod
portavimus	1.	množina	perfekat	aktiv	donijeli/le smo
docueras	2.	jednina	pluskvamperfekat	aktiv	(ti) bijaše podučio/la
ductus erit	3.	jednina	futur II	pasiv	bude odveden
mīsi eritis	2.	množina	futur II	pasiv	budete poslani
pūnītus sum	1.	jednina	perfekat	pasiv	kažnjen sam

II Dopuni i prevedi rečenice:

1. Convivae pulcherrima dona luliae portaverant. → Gosti Juliji bijahu donijeli veoma lijepe darove.
2. Si laudatus eris, multi tui amici gaudēbunt. → Ako budeš bio pohvaljen, mnogo tvojih prijatelja će se radovati.

III Prevedi rečenice aktivno i pasivno:

1. Tuniku, koju je nosila (nosaše) Lukrecija, sama služavka bijaše sašila. → Tunika, koja je nošena od (strane) Lukrecije, od (strane) same služavke bijaše sašivena. → Tunica, quae a Lucretiā gerebatur, ab ancillā ipsā sūta erat.
2. Domaćica je izgrdila služavku, jer ne bijaše dobro uplela vunu. → Služavka je izgrđena od (strane) domaćice, jer vuna ne bijaše dobro upletena. → Ancilla a matre familias vituperata est quod lana (ab ipsā) bene intexta nōn erat.
3. Oni, koji dobro budu učeni i druge će dobro podučavati. → Od (strane) onih, koji budu dobro učeni, i drugi će biti dobro podučavani. → Ab iis, qui bene eruditi erunt, et alii bene erudiantur.
4. Coquus cenam diu praeparabat quod pater familias hospites multos vocaverat. → Obrok se od (strane) kuvara dugo pripremaše, jer od (strane) domaćina bijahu pozvani mnogi gosti. → Cena a coquō diu praeparabatur quod hospites multi a patre familias vocati erant.
5. Cum libri lecti erunt, in bibliothecam eos reddemus. → Kada knjige budu pročitane, biće vraćene u biblioteku od (strane) nas. → Cum libri lecti erunt, in bibliothecam a nobis reddentur.

Napomena za lekcije u kojima se obrađuje pasiv: Tražiti da se rečenice koje su u pasivu prevedu i aktivno. Objasniti da naš jezik ne trpi pasiv kao latinski, i da latinske pasivne rečenice obično prevodimo našim aktivom.

PRIRUČNIK

UZ UDŽBENIK LATINSKOG JEZIKA
– SINTAKSA LATINSKOG JEZIKA
SA ELEMENTIMA MORFOLOGIJE

ZA ČETVRTI RAZRED GIMNAZIJE
IZBORNI PREDMET

UVOD

Ciljevi predmeta

Na drugoj godini učenja latinskog jezika ima se za cilj:

- Da učenici prodube stečena znanja iz latinskog jezika, izučavajući njegove osnove, kako u pogledu gramatike (morfologije) i sintakse, tako i u pogledu rječnika i razumijevanja teksta.
- Da razviju svijest o povezanosti latinskog jezika sa modernim evropskim jezicima, kako bi mogli da uoče sličnosti i razlike.
- Da učeći latinski jezik, koji je precizan i jasan, razvijaju razumijevanje i logički način razmišljanja, uz odgovarajući komentar nastavnika.

Sadržaj udžbenika i metoda nastave

Udžbenik Sintaksa latinskog jezika ima osam tema. Svaka od njih sadrži određeni broj nastavnih jedinica (ukupno 24 jedinice i isti broj vježbanja). U vježbanjima su obrađeni operativni ciljevi i standardi određeni nastavnim programom. Svako vježbanje sadrži:

1. Tekstove na latinskom jeziku, koji, osim uvoda u gramatičku građu, omogućavaju da učenici sagledaju i vanjezičke sadržaje, tj. da shvate ne samo jezički sistem, već i istorijski, odnosno civilizacijski kontekst pojedinih događaja vezanih za rimsko društvo.
2. Gramatička objašnjenja, koja će učenicima pomoći da shvate da je latinski jezik nekada imao i komunikacijski aspekt, te da je neraskidivo povezan sa ostalim indoevropskim jezicima, tj. sa savremenim jezicima, a posebno maternjim.

Podsjetnik – u kojem se očekuje da učenici pokažu u kojoj mjeri su usvojili pređeno gradivo, isticanjem više međusobno povezanih informacija na jednom mjestu.

3. Zadatke, koji čine sastavni dio svake nastavne jedinice, a tjeraju učenike na razmišljanje i ujedno im, upotrebom naučenog u konkretnim situacijama, pomažu da provjere šta su naučili.

Zadaci imaju za cilj da utvrde nastavu gramatike (morfologije) i sintakse. Nakon upoznavanja sa jezičkim sistemom, ovim vježbama se ostvaruje obrazovni cilj uočavanja, spoznavanja i prepoznavanja same jezičke strukture, razumijevanje civilizacijskog konteksta u kojem te strukture postoje kao prenosioci određenih poruka, usvajanje konkretnih jezičkih sadržaja, sve do prevođenja na maternji jezik.

Date rečenice za dvosmjerno prevođenje, kao i druge vrste vježbi u svakom vježbanju,

ilustruju i potvrđuju gramatičko pravilo, zato ih učenicima treba dati za domaći zadatak, a njihovu izradu potvrditi ili korigovati na času. Eventualno neprevedeni i neanalizirani primjeri mogu da posluže za kontrolne zadatke; prošireni primjeri rečenica iz udžbenika mogu se koristiti i za forme pismenih zadataka.

4. Sentencije i citate poznatih rimskih pisaca i ljudi iz javnog života Rima, koji prate svaku nastavnu jedinicu i pomažu učeniku da uoči u kolikoj mjeri tradicionalni sadržaji latinskog jezika posjeduju imanentne vrijednosti i predstavljaju neraskidivu vezu ovog predmeta sa humanističkim sadržajima, ali i da bolje razumiju veze između antičkih i naših vremena; da zaključie u kojoj mjeri je latinski jezik jasan i koncizan jezik.

Udžbenik sadrži i:

Kratki pregled rimske književnosti, tekst u kojem su navedena razdoblja razvoja rimske književnosti, kao i najistaknutiji rimski autori i njihova najznačajnija djela.

Discāmus per ludum, dio koji donosi malo zabavnije sadržaje i koji će, nadamo se, učenike zaintrigirati da se pozabave latinskim jezikom i na drugačiji način.

Pojmovnik, u kome su navedena objašnjenja za pojedine pojmove koji su učenicima, možda, nepoznati, a osim toga, sadrži i nekoliko zanimljivosti.

Index verbōrum, rječnik latinski → maternji

Rječnik, maternji → latinski

Prevodi koji su dati u ovom priručniku, naravno, nisu obavezujući. Rukovodili smo se više preciznošću, nego stilom, kako bismo nastavnicima olakšali prevođenje. Preporučuje se, nakon svake bukvalno prevedene rečenice, da se ponudi i prevod koji stilom odgovara duhu maternjeg jezika učenika. Izuzetno je važno da učenici prevod razumiju.

Već od prve lekcije učenik treba da se navikne da izučava gramatičke i sintaktičke pojave i da ih upoređuje, kad god je moguće, sa gramatikom maternjeg jezika.

Provjera znanja

Ocjenjivanje treba da bude dio cjelokupnog procesa realizacije predmetnog programa. Znanje je moguće utvrditi, ne samo tokom vježbi, nego i prilikom obrade i objašnjavanja novog gradiva. Cilj je da sve tri komponente – gramatička obrada, vježbe i kulturno-istorijski sadržaji, stvore maksimalnu motivisanost za rad.

Pored usmenih vježbanja kojima treba postići potrebni stepen pravilne artikulacije i

dikcije, preporučuju se i razne pismene vježbe: diktati poznatog i nepoznatog teksta; vježbe transformacije i dopunjavanja; proširivanje i sažimanje rečenice; rad sa rječnikom i drugim izvorima informacija mora se stalno uvježbavati na času i u vidu domaćih zadataka.

Učenici treba da vježbaju učenje napamet: po tridesetak latinskih izreka ili izraza, pozajmljenica i skraćenica.

Poseban vid pismenih vježbi čine domaći zadaci, školski kontrolni (20–30 minuta) i školski pismeni (45 minuta) zadaci. Sadržaj domaćih pismenih zadataka treba da bude u početku pravilno navođenje riječi iz rječnika, promjena imenskih i glagolskih oblika i prevođenje nekih lakših rečenica, postepeno sve težih, sa latinskog i na latinski, i najzad, prilagođenih tekstova sa latinskog uz pomoć rječnika. Školski kontrolni i pismeni zadaci treba da rekapituliraju pređeno gradivo: učenicima zato treba najaviti koje će gradivo obuhvatiti pismeni ili kontrolni zadatak, koji može biti i u obliku testa. Kontrolni zadaci u obliku testa predstavljaju obnavljanje gramatičkog gradiva i mogu služiti kao priprema za pismeni zadatak. Pismeni zadaci treba da sadrže rečenice koje učenici prevode u oba smjera, ili kraće tekstove.

PREVODI TEKSTOVA I RJEŠENJA ZADATAKA

KRATKI PREGLED RIMSKE KNJIŽEVNOSTI

Učenik treba da:

- se upozna sa najvažnijim autorima rimske književnosti i njihovim delima.

I KONJUNKTIV

LEKCIJA I – konjunktiv prezenta i imperfekta aktiva i pasiva; konjunktiv prezenta i imperfekta glagola sum, esse, fui; nezavisni konjunktiv: jusivni, adhortativni, dubitativni

Učenik treba da:

- usvoji način građenja konjunktiva prezenta i imperfekta aktiva i pasiva;
- uoči različitost značenja konjunktiva: zapovijest, bodrenje, sumnja;
- prepoznaje, navodi i može da prevede konjunktiv u nezavisnim rečenicama;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove;
- analizira akademsku himnu.

O Midi (prvi dio)

Jednom Mida, frigijski kralj, u polju pronade Silena, učitelja i pratioca Bahovog, i vrati ga bogu. „Poželi nešto, ali ne traži ništa nerazumno!”, reče bog iskazujući svoju zahvalnost. „O, kad bih svojim dodirima sve mogao pretvoriti u zlato!”, zatraži kralj. „Neka se sve kraljevima dodirima u zlato pretvori!”, reče Bah i nasmija se. Kralj najprije igrajući se kao dječak dodirivao je čas ovo, čas ono, a zatim osjeti glad i žeđ; tada najzad shvati pogubnost poklona i svoju nesreću. „Kamo sreće da nijesam bio tako glup! Šta da činim sa beskorisnim zlatom? Zar da umrem mučen glađu i žeđu? Eh, da bog to nije dozvolio!”

Radujmo se dakle

I	II	III
Radujmo se, dakle, dok smo mladi. Poslije ugodne mladosti, Poslije tužne (tegobne) starosti Imaće nas zemlja.	Naš život je kratak. Ubrzo će se završiti. Smrt dolazi brzo, Žestoko nas grabi, Nikoga ne štedi.	Živjela Akademija! Živjeli profesori! Živio svaki član! Živjeli svi članovi! Uvijek neka su u cvijeću! (Uvijek neka napreduju!)

Rimska slava

Oponašajmo naše Brute, Kamile, Decije, Kurije, Fabricije, Scipione i nebrojene druge koji su utvrdili ovu državu; njih svakako ubrajam u društvo besmrtnih bogova. Volimo otadžbinu, pokoravajmo se Senatu, pomažimo dobrima; zanemarimo trenutne koristi, služimo slavi potomaka; nadajmo se onome što želimo, ali podnosimo ono što nas zadesi. (Ciceron, Za Seksta)

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Ne procjenjuj druge prije nego što sam budeš procijenjen (samog sebe procijeniš).
2. Neka niko nije strogi sudija ljudi! Nijedan čovjek nije bez mana!
3. Na koji način (kako) da se odupremo neprijateljima? Na koji način (kako) je trebalo da se odupremo neprijateljima?
4. Amīci semper fidēles sint!
5. Carmen nostrum, puellae, canāmus!

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- važnost građenja glagolskih oblika, uz razlikovanje osnovnih morfoloških kategorija, npr. glagolska/vremenska osnova, tematski vokal, sufixs, lični glagolski nastavci i sl.), a ne na mehaničko učenje;
- način građenja konjunktiva prezenta aktiva i pasiva uz dodavanje vokala karakterističnog za ovaj konjunktiv (za gl. I konjugacije -e-, za gl. II, III i IV konjugacije -a-, a za pomoćni glagol i pojedine nepravilne glagole -i-);
- kontrahovanja (sažimanja) vokala -ā- iz osnove i vokala -ē- u jedan vokal (a + e > ē);
- način građenja konjunktiva imperfekta aktiva i pasiva. Ukazati na pravilo: prezentska osnova + (-e-) re + lični glagolski nastavci (od infinitiva prezenta aktiva i ličnih glagolskih nastavaka za aktiv ili za pasiv!);
- različito značenje konjunktiva.

LEKCIJA II – konjunktiv perfekta i pluskvamperfekta aktiva i pasiva; konjunktiv perfekta i pluskvamperfekta glagola sum, esse, fui; nezavisni konjunktiv: potencijalni, irealni, koncesivni, prohibitivni i optativni

Učenik treba da:

- usvoji način građenja konjunktiva perfekta i pluskvamperfekta aktiva i pasiva;
- uoči različitost značenja konjunktiva: mogućnost, nemogućnost, dopuštanje, zabrana i želja;
- definiše složenost konjunktiva perfekta i pluskvamperfekta pasiva u latinskom jeziku;
- prepoznaje, navodi i može da prevede konjunktiv u nezavisnim rečenicama;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Midi (drugi dio)

Odmah boga zamoli: „O, bože, oprosti! Neka kazna ne bude tako surova! Neka budem i najsiromašniji od ljudi, ali živ”. Bah ču molbe nesrećnog kralja. „O, da si bio razboritiji i da nijesi tražio pogubno bogatstvo! Oslobođiću te ovog (tog) dara, ali nemoj zlato smatrati najvećim dobrom! Uđi u rijeku Paktol, pođi sve do izvora i tamo podmetni glavu i tijelo te speri zlatonosnu moć!” Pošto je kralj izvršio naredbe boga, zlatonosna moć spade sa ljudskog tijela u rijeku. Neko bi i sada u pijesku Paktola lako mogao pronaći zrnca zlata.

Plinije o svojoj vili

Čuveno je Plinijevo pismo u kojem opisuje svoju primorsku vilu prijatelju Galu. „Čudiš se zbog čega me Laurentin toliko razgaljivao. Nemoj se čuditi! Prestaćeš da se čudiš kad upoznaš ljupkost vile i prikladnost mjesta. Vila je prostrana, ipak ne i raskošna. U prvom (može i: u prednjem) dijelu je zgodno dvorište, a zatim trijem. Duskora lijepa trpezarija, koja se pruža ka obali. Između dvorišta i trpezarije nalazi se predvorje. Na sve strane ima zgodan pogled, odakle više puta/mnogo puta bijah posmatrao ljepotu prirode.

Slijeva od trpezarije nalazi se prostrana spavaonica, a zatim druga manja, gdje uvijek bijaše sunca. (Na nju) Nadovezuje se okrugla spavaonica, koja svim svojim prozorima prati putanju sunca. U njen zid usađen je ormar biblioteke. Zar se i sada čudiš što sam ovu vilu tako jako zavolio?

Vila je imala odvojeni toranj, u kojem bijaše spavaonica gdje sam često odsijedao. Kamo sreće da sam češće šetao kroz prostor za šetnju! Kamo sreće da sam češće tamo bio! Iza je vrt okružen dvijema sobama.

Odavde (može i: odatle) se prostirao zatvoreni trijem. Ispred njega bijaše park nami-risan ljubičicama. Na vrhu parka je soba, moja ljubav, moja, odista moja ljubav! Sam sam je namjestio. Ima ležaj i dva stola. U ovoj sobi krio sam se od ispraznih razgovora i graje. Veliki dio života proveo sam u gradu i protratio vrijeme na javne poslove. Zar ne volim ovu (tu) vilu zbog pravih razloga? Kamo sreće da bijah puno više vremena proveo u svom najugodnijem (veoma ugodnom) Laurentinu! Neko bi rekao da ovo nije pravi život. Kamo sreće da i ostatak svog života tako mogu živjeti!”

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Kamo sreće da nijesmo onog čovjeka upoznali!
2. Daj bože da sam tačno rekao!
3. Neka se ne slušaju savjeti loših ljudi.
4. Ovaj dar iako nije velik, meni je drag.
5. Utinam linguam Latīnam scīrem!
6. O si amīcos bonos habuissēmus!
7. O si vana nē disceres!
8. Nē id dicas! Nē id dixeris!

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- važnost građenja glagolskih oblika, uz razlikovanje osnovnih morfoloških kategorija, npr. glagolska/vremenska osnova, tematski vokal, sufiks, lični glagolski nastavci i sl.), a ne na mehaničko učenje;
- način građenja konjunktiva perfekta i pluskvamperfekta aktiva i pasiva;
- analitični način građenja pasivnih oblika konjunktiva perfekta i pluskvamperfekta pasiva u latinskom jeziku (particip perfekta pasiva + konjunktiv prezenta/imperfekta pomoćnog glagoa sum, esse, fui);
- različito značenje konjunktiva.

II PARTICIPI

LEKCIJA III – particip prezenta aktiva; particip futura aktiva

Učenik treba da:

- prepozna osnove od kojih se izvode sva tri participa (+gerundiv);
- shvati i usvoji način građenja participa prezenta aktiva i participa futura aktiva;
- sve načine prevođenja participa u funkciji atributa, zatim kao participia coniuncta;
- prepozna sve funkcije participa u rečenici;
- definiše promjenu participa prezenta aktiva na osnovu formanta za građenje;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Avgust i Grk

Jedan Grk želeći da Avgustu, koji je silazio sa Palatina, preda počasni epigram koji je sam napisao, očekivao ga je u metežu građana. Gužva je omela Grka dok je pokušavao (može i: u pokušaju) da bliže priđe carevoj nosiljci. Car to opazi i, namjeravajući da preduhitri Grka, odmah lično kroz šalu napisa kratki epigram i posla ga Grku. Zatim vidje Avgust čovjeka kako čita epigram, pokazujući (može i: i kako pokazuje) svoje divljenje i izrazom lica i pokretima. Tada Grk pristupi carevoj nosiljci i govoreći: „Nemam više“, dade caru nekoliko novčića. Carska svita je negodovala zbog tog nedostojnog čina, a Avgust je nasmijanog lica Grku dao veliki novac.

Kinegir

Atinjanin Kinegir je u Maratonskoj bici lađu, natovarenu Persijancima koji su bježali (može i: u bjekstvu), zadržao desnom rukom, dok mu je neprijatelji nijesu sjekiroom odsjekli. Tada je vratio lađu hvatajući je lijevom rukom, ali je i nju, takođe, izgubio. Na kraju je zubima zadržao lađu, i tako je izgubio život boreći se za otadžbinu. Tolika bijaše njegova srdžba prema neprijateljima.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Tezej je Arijadnu, dok je spavala, ostavio na ostrvu Naksos.
2. Grci zapališe osvojenu Troju.
3. Jugurta je došao u Rim namjeravajući da podmiti optimate.
4. Saepe iocantes verum dicimus.
5. Lacedaemonii, bellum profectūri, corōnis capita ornābant.
6. Catilīna, bellum contra senātum inceptūrus, exercitum coēgit.

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- važnost građenja glagolskih oblika, uz razlikovanje osnovnih morfoloških kategorija, npr. glagolska/vremenska osnova, tematski vokal, sufixs, lični glagolski nastavci i sl.), a ne na mehaničko učenje;
- pravila građenja participa prezenta aktiva i participa futura aktiva; (s obzirom na to da je način građenja participa perfekt pasiva obrađen u III razredu, za njega je dovoljno samo proširiti načine za prevođenje);
- pridjevsku promjenu participa i na neophodnost slaganja sa imenicom u rodu, broju i padežu;
- sve načine prevođenja participa prezenta aktiva;
- vezani particip (participium coniunctum) – naglasiti da ima vrijednost i vremenske, uzročne... rečenice, (kao i aps. abl.);
- istovremenost radnje participa prezenta aktiva sa radnjom glavnog glagola;
- prijevremenost radnje participa perfekta pasiva u odnosu na radnju glavnog glagola;
- specifičan način prevođenja participa futura aktiva izrazima: namjeravajući da, želeći da, hoteći da;
- finalno (namjerno) značenje participa futura aktiva;
- mogućnost supstantivizacije (dobijanje značenja imenice). Npr.: imenica sapiens, -entis, m.– mudrac, nastala je od participa prezenta aktiva glagola sapio, 3. ii,~, – (u prenese-nom značenju) biti razborit, pametan; imenica factum, -i, n. – djelo, od srednjeg roda participa perfekta pasiva glagola facio, 3. fēci, factum – činiti, raditi, djelati.

III KONSTRUKCIJE SA PARTICIPOM

LEKCIJA IV – apsolutni ablativ sa participom.

Učenik treba da:

- prepozna je, navodi i može da prevede konstrukciju apsolutnog ablativa sa participom;
- uoči različitost glagolskog vida kod participa prezenta aktiva i participa perfekta pasiva;
- analizira prevođenje zavisne složene rečenice konstrukcijom apsolutnog ablativa sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Tezeju

I

Tezej u očevom odsustvu bijaše odgajan od djeda (može i: Tezeja je, u očevom odsustvu, odgajao djed). Tezej je kao mladić po djedovom nagovoru pomjerio kamen, pod kojim bijaše očev mač. Preuzevši mač odmah je krenuo na put kod oca. Budući da su mu bogovi pomagali, Tezej je na putu ubio mnogo opakih ljudi.

O Tezeju

II

Sedmorica dječaka i sedam djevojaka po izvršenom žrtvovanju otplovili su na Krit. Tamo je Arijadna, kćerka Minojeva, potaknuta mladićevom nesrećom, Tezeju darovala i dugačak konac, da ponovo nađe izlaz (povratak) iz lavirinta, i čudesni mač, da pobijedi Minotaura. Tako se, ubivši Minotaura, sam sa spasenim dječacima i djevojkama sa Arijadnom i ostalima dao u bijeg; svi su bezbjedno plovili u Grčku.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Pošto su čete prikupljene (može i: prikupivši čete), vođa je pozvao izaslanike na savjetovanje.
2. Ako priroda upravlja, pravo živiš.

3. Amīcis venientibus versus legebāmus.
4. Regibus expulsis Romāni consules creābant.
5. Ponte factō Caesar exercitum in Germaniam duxit.
6. Alexandria expugnatā Caesar regnum Cleopatrae dedit.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- na to da je ova konstrukcija „slobodna“ od ostalog dijela rečenice, tj. da ne zavisi ni od jedne riječi u rečenici;
- da se konstrukcija može odvojiti zarezom;
- to da subjekat konstrukcije ne može biti u isto vrijeme i subjekat glavne rečenice;
- postupak koji treba koristiti ukoliko se, ipak, desi da je subjekat isti;
- sve mogućnosti prevođenja konstrukcije, uključujući i predložne izraze.

LEKCIJA V – apsolutni ablativ bez participa

Učenik treba da:

- uoči zbog čega se u ovoj konstrukciji ne koristi particip;
- prepoznaje i može da prevede konstrukciju apsolutnog ablativa bez participa;
- analizira prevođenje zavisne složene rečenice, koja ima imenski predikat, konstrukcijom apsolutnog ablativa sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Tezeju

III

Prije nego što je ubio Minotaura, Tezej reče Atinjanima: „Nemojte očajavati, prijatelji! Pod mojim vođstvom Minotaur će biti uništen. Sa mnom kao pratiocem (u mojoj pratnji) vaša će djeca bezbjedno doći kući.”

Cezar i Bibulo konzuli

Kasnije je Cezar sa Bibulom izabran za konzula. U to vrijeme Gnej Pompej i Marko Kras, po Cezarovom nalogu, ulaze u savez. Pod vođstvom Cezarovim svime se u državi upravljalo, tako da su neki od građana, kad su nešto radi svjedočenja potpisivali, u šali pisali da je urađeno ne u vrijeme Cezara i Bibula, već u vrijeme konzulovanja Julija i Cezara, dvaput postavljajući na čelo njega i po imenu i po nadimku.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Za vrijeme konzulovanja Pompeja i Krasa dogodio se strašan događaj.
2. Pod tvojim vođstvom lako ćemo pobijediti neprijatelje!
3. Protiv moje volje ostao/la je kod kuće.
4. Senatori su, pošto se niko nije protivio (može i: bez ičijeg protivljenja), ukinuli loše zakone.
5. Rim će biti slavan, za (vrijeme) carevanja Titovog.

1. Liberi, parentibus ignāris, in silvā ludēbant.
2. Themistocle duce (ducente) Graeci Persas vicērunt.
3. Hannibale vivō (vivente) Romāni semper timēbant.
4. Nobis pueris, pulchrius erat vivēre.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- to da je ova konstrukcija "slobodna" od ostalog dijela rečenice, tj. da ne zavisi ni od jedne riječi u rečenici;
- da se konstrukcija može odvojiti zarezom;
- sličnost između apsolutnog ablativa sa participom i apsolutnog ablativa bez participa;
- navesti najčešće imenice i pridjeve u funkciji imenskog dijela predikata;
- dati sve mogućnosti prevođenja konstrukcije.

IV GLAGOLI SA POSEBNIM OBLIKOM, ZNAČENJEM ILI PROMJENOM

LEKCIJA VI – deponentni glagoli; semideponentni glagoli; nepravilni glagoli; nepotpuni glagoli; bezlični glagoli; genitīvus memoriae

Učenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede tražene oblike ovih glagola;
- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede aktivne oblike deponentnih glagola;
- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede particip perfekta pasiva ovih i semideponentnih glagola aktivnim glagolskim prilogom;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Deponentni glagoli (verba deponentia)

O lakonskom načinu izražavanja

Lakedemonjanima se nije dopadalo da se služe mnogim riječima i dugim govorom, već su sve ukratko izlagali. Jednom prilikom izaslanici, koji su došli u Spartu da mole za pomoć, poslužili su se dugim govorom (ili npr. dugo su zborili). Lakedemonjani su odgovorili: „Ono prvo što ste izgovorili, mi smo zaboravili, a ovo na kraju nijesmo razumjeli, budući da je ono prvo napustilo naše pamćenje.”

O knjigama

Knjigama se nazivaju svi svici, bilo na papiru, bilo na koži, bilo na nekom drugom materijalu. Međutim, svezak sastavljen od više tablica zvao se kod starih "kodeks". „Služim se pisaljkom i spremljenim mastilom, a takođe i nazubljenim papirom”, piše Ciceron bratu. „Moja ranija pisma jedva si mogao i pročitati? U tome, moj brate, nije bilo ništa od onoga što misliš. Nijesam, naime, ni govorio, niti se ljutio na nekoga/ikoga.”

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Sveštenik se pomolio svim bogovima.
2. Versus Vergili semper admirabimur.
3. Sol oritur et terram illuminat.
4. Canis dominum suum fidele sequitur.

.....

Semideponentni glagoli (verba semideponentia)

O Piru

Pir, epirski kralj, pobijedio je Rimljane kod Auskula, ali je u borbi izgubio veliki dio vojske. Tada je uzviknuo: „Ako i drugi put budem ovako stekao pobjedu, u Epir ću se vratiti bez (ijednog) vojnika!”

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Nakon osvajanja grada (pošto je grad osvojen), Rimljani su se veoma radovali.
2. Pouzdali smo se u dobrog ljekara.
3. Hostes Romam venire ausi non sunt.
4. Graeci victores oleis ornare solent.

.....

Učenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede tražene oblike ovih glagola;
- usvoji oblike i značenja nepravilnih glagola (esse, ferre, ire, velle, nolle, malle);
- uoči oblike pomoćnog glagola esse;
- usvoji promjenu konsonanta kod preverba u određenim oblicima pojedinih složenica.

Nepravilni glagoli (verba anomala)

1. sum, esse, fui – biti

O bogatstvu smještenom u njivi

Seljak obolio poslije dugog života, sazva djecu i reče: „Primaklo se veče (kraj) mog života. Lijen nijesam bio, a u svim poslovima ne samo da sam učestvovao, već sam ih takođe predvodio. Pa ipak, u mojim rukama nije bogatstvo. Veliko bogatstvo nalazi se u njivi. Ja neću još dugo vremena biti sa vama. Tada će blago (bogatstvo) sa njive postati vaše“. Sinovi su pitali: „Na kojem mjestu na njivi je blago (bogatstvo)? Je li to zlato? Je li to srebro?“ A otac reče: „Ako ne budete zanemarili poslove, pronaći ćete bogatstvo“, i preminu.

Sinovi su, zatim, sa mnogo revnosti orali njivu i tražili blago (bogatstvo), ali uzalud. Tada jedan od sinova reče: „Dugo smo tražili, ali blaga (bogatstva) nema. Da nije pošlo nekamo? Više nemam nade. Da nas otac nije prevario?“ Ali sljedeće godine, na njivi bijaše obilje plodova. Tada su djeca bila radosna, jer su svojom marljivošću sebi stekli bogatstvo.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Onome koji ništa ne želi, ništa ne nedostaje; onome koji želi mnogo, mnogo i nedostaje.
2. Vojnik, spriječen ranom, ne mogaše potrčati.

.....

2. fero, ferre, tuli, lātum – nositi

Ciceronova šala

Ciceronu, čovjeku izuzetnog duha pozvanom na gozbu, domaćin nudeći osrednje vino reče: „Pij ovo falernsko (čuveno vino iz Falerna), ono je staro četrdeset godina“. „Dobro podnosi godine“, odgovori Ciceron.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Akvitani i Belgi se od ostalih Gala razlikovahu po jeziku i institucijama.
2. U odsutnosti gospodara, lopov je odnio (ukrao) deset denara.

.....

3. eo, ĩre, ii, ĩtum – iċi

Najkraća pisma

Jedan ĉovjek, namjeravajući da ode iz grada, prijatelju kratko napisao: „Idem na selo.“
A onaj, još kraće, odgovori: „Idi!“

ZADATAK:

Prevedi reĉenice:

1. Laste u jesen odlaze, a vraćaju se početkom proljeća.
2. Caru, koji se vraćao iz Kampanije (na povratku iz...), mnogi senatori su pošli u susret.
3. Hannibal primus omnium Alpes transiit.

.....

Uĉenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede tražene oblike ovih glagola;
- definiše i usvoji oblike i znaĉenja nepravilnih glagola (esse, ferre, ĩre, velle nolle, malle).

4. volo, velle, volui – htjeti

5. nolo, nolle, nolui – ne htjeti

6. malo, malle, malui – više voljeti

O Orfeju

Orfej, sin Muze Kaliope, ugodno je pjevao. Sve životinje željele su da slušaju njegovo pjevanje. Euridiku, njegovu ženu, ujela je zmija i ona je umrla. Tada je Orfej sišao u podzemni svijet i zamolio bogove: „O podzemni bogovi, nesrećni usud oteo mi je ženu. Bez supruge ne želim duže da živim. Više volim da ostanem kod vas nego da se sam popnem na svjetlost dana“.

Proserpina dirnuta Orfejevim molbama reĉe: „Neka ti bude ono što želiš! Ali ovo znaj: tokom putovanja nemoj okretati oĉi ka svojoj ženi!“ Međutim, nedugo poslije, Orfej se okrenuo. Euridika je odmah nestala.

Tri godine je Orfej proživio u šumama. Tada je rastrgnut od pomahnitalih Bahovih sljedbenika.

ZADATAK:

Prevedi rečenicu:

1. Si vis pacem, para bellum; id erat principium Romanōrum.

.....

ZADATAK:

Prevedi rečenicu:

1. Često voljom sudbine, bogataš postaje siromah.

.....

Učenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnovne morfologije i može da prevede i navede tražene oblike ovih glagola;
- usvoji oblike i značenja nepotpunih glagola;
- uoči značenja vremena kod glagola odisse, meminisse.

Nepotpuni glagoli (verba defectiva)

Dedal i Ikar

Dedal, najbolji arhitekta/graditelj, i njegov sin Ikar bijahu zarobljeni na Minojevom ostrvu. Nепrestano su se sjećali rodnog mjesta. Iz dana u dan sve više i više mrzjeli su i progonstvo i Krit. Dedal je počeo da pravi krila. Za kratko vrijeme umjetnik ih je slažući i voskom povezujući, napravio. Tako su obojica, i otac i sin, počeli letjeti, ali dječak povučen/ponesen željom ka nebu, poletio je više. Zbog toplote sunca, vosak, kojim su pera bila spojena, počeo je da se topi i nestao je. Ikar, koji je ostao bez krila, pao je u more, koje je po njemu dobilo ime. A nesrećni otac počeo je da mrzi svoje vještine i za stalno ih je prokleo.

ZADATAK:

Prevedi rečenicu:

1. Hannibal Romānos maxime oderat.

.....

Učenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede tražene oblike ovih glagola;
- usvoji razliku između osnovnog i bezličnog značenja kod nepravih bezličnih glagola.

Bezlični glagoli (verba impersonalia)

Ljetnji dan jednog pisca na selu

Budim se, kako mi se sviđa, većinom u zoru, oko četiri sata. Sviće, ali prozori ostaju zatvoreni. Tako će mi biti moguće da u tišini razmišljam; čovjeku od pedeset godina prija da tako malo miruje. Uskoro ću pozvati k sebi pisara, i izdiktiraću ono što sam uobličio u mislima. Oko deset sati sviđa mi se da promijenim mjesto: razmišljaću u trijemu. Ako bude padala kiša, popeću se u nosiljku i naglas ću čitati neki grčki ili latinski govor. Prije večere treba vježbati tijelo i okupati se. Pošto večeram sa suprugom ili malobrojnim i obrazovanim prijateljima, čita mi se knjiga; nekad nakon večere daje se komedija, ili muzičar svira na liri. Već je palo veče, počinjemo razgovor o raznim temama.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Mom ocu se sviđa da stanuje blizu mora.
2. Kralj se nije stidio svoje okrutnosti.
3. Nije mi bilo dopušteno da pijem vino.
4. Cotidie pluit.

.....

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- način navođenja i promjene deponentnih glagola u pasivu, ali na aktivno značenje;
- aktivne oblike deponentnih glagola;
- atematske i supletivne oblike verba anomala; na složenicama glagola esse, ire, ferre, objasniti kako preverb utiče na značenje glagola;
- objasniti promjenu konsonanata kod složenica glagola esse: prosum → prodest; possum → potest;
- značenje vremena kod glagola odisse, meminisse;
- razliku između osnovnog i bezličnog značenja kod nepravih bezličnih glagola.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. genitiv sjećanja (genitivus memoriae). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

V GLAGOLSKA IMENA

LEKCIJA VII – gerund; supin

Učenik treba da:

- poznaje sintaksu glagola i da vlada njome;
- prepoznaje, navodi i može da prevede glagolska imena – gerund, supin;
- shvata i usvaja strukture glagolskih imena;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Demokrit

Jednom je filozof Demokrit čuo izvjesnog čovjeka kako mnogo toga nevično govori i povikao je: „Ovaj je vješt govorenju, ali nevičan ćutanju“.

O Herodotu

Herodot iz Halikarnasa je putovao u veoma udaljene zemlje radi učenja; jer mnogo toga učimo putujući, gledajući i slušajući.

Pošto se puno bavio naukom, Herodot je uvijek bio spreman za putovanje. Putovaše mnogim zemljama da bi upoznao narode. Ipak je veoma dugo ostao u Egiptu da bi upoznao običaje Egipćana. Jer Egipćani bijahu vješti u pisanju, slikanju i klesanju. Otuda je stigao do Feničana, koji bijahu izumili vještinu pisanja.

.....

Vrijednost književnosti

Pune su sve knjige, pune riječi mudraca, puna je starina primjera; svi oni bi ležali u tmini da ih ne obasjava svjetlost književnosti. Koliko su samo slika najhrabrijih ljudi – ne samo za gledanje, nego i za oponašanje – nama ostavili grčki i latinski pisci! Njih sam ja, željan dobrog vođenja i upravljanja državom (u želji da...), uvijek uz sebe držao. Poštujući izvrsne ljude i razmišljajući (o njima) oblikovao sam svoj duh i um. Tako naime – težeći samo pohvali i počasti, smatrajući ništavnim sve tjelesne muke i sve smrtne opasnosti – ja sam za vaše spasenje mogao odgovoriti u tolikim i takvim borbama. (Prema Ciceronu, Za pjesnika Arhiju).

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Mudro kupujući i prodajući moj otac je postao veoma bogat.
2. Cezar je dobro poznao vještinu ratovanja.
3. Legāti ad Caesarem venērunt conveniendi causā.
4. Gaudēmus legendō textum istum.

.....

Supin (supīnum)

Vila Scipiona Afrikanca

Nedavno sam vidio vilu Scipiona Afrikanca sagrađenu od kvadratnog kamena, zida okruženog šumom, uskog kupatila, tamnog, po starinskom običaju. Ne bijaše našim precima strašno za vidjeti, već prijatno za razgledanje ovo kupatilo. Velika me je, dakle, želja obuzela razmišljajući (dok sam razmišljao) o Scipionovim i našim navikama. U tom kupatilu onaj čuveni „Užas Kartagine” dolazaše na pranje. Njemu su kupali tijelo umorno od seoskih radova. A sada se sam sebi čini siromašnim i prostim onaj čiji se zidovi nisu sjajili velikim i skupocjenim ukrasima, čija soba nije prekrivena staklom, čije bazene nije opasao kamen sa Tasosa.

ZADACI:

Prevedi rečenice i objasni upotrebu supina:

1. Hanibal je opozvan iz Italije da odbrani otadžbinu.
2. Stihovi ovoga (toga) pjesnika prijatni su za slušanje.
3. Hoc est facilius dictū quam factū.

Riječi navedene u zagradi prevedi supinom:

1. Eunt pacem (petītum).
2. Miserabile (visu).
3. Venērunt (questum).
4. Est optimum (factū).
5. Mirum (auditū).
6. Hoc est durum (inventū).
7. Aeneas mīsit milites (pugnātum).

Glagolska promjena

Treba ukazati na:

- važnost građenja glagolskih oblika, uz razlikovanje osnovnih morfoloških kategorija, (npr. glagolska/vremenska osnova, tematski vokal, sufiks, lični glagolski nastavci i sl.), a ne na mehaničko učenje;
- nepostojanje oblika za nominativ gerunda;
- na upotrebu predloga uz određene padeže gerunda, kao i na značenje gerunda uz predloge;
- oblik supina na -um predstavlja akuzativ cilja;
- oblik supina na -ū može se tumačiti i kao dativ.

LEKCIJA VIII – perifrastična aktivna konjugacija; genitīvus characteristicus; genitīvus qualitātis

Učenik treba da:

- poznaje sintaksu glagola i vlada njome: prepoznaje, navodi i može da prevede konstrukciju perifrastična aktivna konjugacija;
- analizira prevođenje konstrukcije perifrastična aktivna konjugacija sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- uoči da opisno značenje perifrastične aktivne konjugacije potiče od participa futura aktiva, a da pomoćni glagol određuje lice, vrijeme itd;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Katilini

Katilina, spremajući se za prevrat, skovao je zavjeru. Budući da (kako) bijaše namjeravao da sam upravlja republikom, snijevao je da pobije rimske magistrate. Drugovi Katilinini, bijahu naumili da ubiju Cicerona, koji tada bijaše konzul i došli su njegovoj kući. Ali Ciceron bijaše utvrdio kuću jakom (silnom/mnogobrojnom...) stražom. Ciceron je namjeravao da sačuva republiku i objelodanio je Senatu namjere Katilinine i optužio ga veoma žestoko za izdaju i zločin. Katilina, namjeravajući da izbjegne kaznu Senata, napustio je Rim.

O Leonidi I

Leonida, kralj Spartanaca, bio je naumio da dođe do Termopilskog klanca. Efori su htjeli da ga spriječe zbog malobrojnosti vojske. Tada on reče: „Dovoljno ih mnogo sa sobom vodim za ono što namjeravam učiniti.”

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Trgovac će imati namjeru da pribavi veliko bogatstvo u Španiji.
2. Svojtvo je vođe da mudro vodi, vojnika da se hrabro bori.
3. Seneka je bio čovjek izuzetnog uma.
4. Hodie domi mansūrus/a sum.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- način građenja perifrastične aktivne konjugacije;
- da opisno značenje perifrastične aktivne konjugacija dolazi od participa futura aktiva, a da pomoćni glagol određuje lice, vrijeme itd;
- način prevođenja konstrukcije, upotrebom izraza: hoću, namjeravam, voljan sam.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv - pripadnost, ablativ - odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr.: genitiv svojstva (genitivus characteristicus), genitiv kvaliteta (genitivus qualitātis). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

.....

Učenik treba da:

- poznaje sintaksu glagola i vlada njome: prepoznaje, navodi i može da prevede gerundiv i perifrastičnu pasivnu konjugaciju;
- uoči da opisno značenje perifrastične pasivne konjugacije potiče od gerundiva, a da pomoćni glagol određuje lice, vrijeme itd;
- analizira prevođenje konstrukcije perifrastična pasivna konjugacija sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- uoči da je subjekat konstrukcije u dativu;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Smrt Gaja Graha

Konzul Lucije Opimije napao je Gaja Graha i njegove drugove gnijevom kojem se treba čuditi. Zajedno sa Graham, Fulvije Flak, drug i pomoćnik Graha, užasnom smrću je umoren. Flak je na Aventinu podsticao naoružane ljude, ali je zaklan od gomile plemića koju je najmanje trebalo podsticati. Kada je Grah koji je bježao (u bekstvu), uhvaćen od onih koje Opimije bijaše poslao, pružio je robu vrat da ga prereže. Tako su obojica Graha podnijeli (pretrpjeli) sudbinu u koju se jedva može povjerovati.

Republika mora biti obnovljena

Ti sam, Gaje Cezare, moraš da obnoviš ono što vidiš da leži porušeno i uništeno u vihoru samog rata, koji je bio neophodan: treba reorganizovati sudove, povratiti povjerenje, smiriti strasti, težiti uvećanju naraštaja; sve propalo, što se već rasturilo, strogim zakonima mora biti utvrđeno. U takvom (tako velikom) građanskom ratu, u takvoj (tako velikoj, tolikoj) žestini duha i oružja, ranjena republika je mnogo izgubila, i ukrase dostojanstva i potporu svoje stabilnosti. Mnogo toga su obojica vojskovođa učinila u ratu, što su branili u miru. Stoga moraš pomoći republici i sanirati sve ratne rane, jer niko ih osim tebe ne može izliječiti. (Ciceron, Za Marcela)

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Mornari su na lađu unijeli robu koja je trebalo da se prebaci.
2. Amīcus, libros legendos, mihi attulit.

.....

Flor o ratovima robova

Istoričar Flor piše o ratovima robova: „Premda su se ratovi – što je grijeh – vodili upravo protiv drugova, ipak se sa slobodnima trebalo boriti. Prvi rat robova u najstarije vrijeme, izazvan je od Herdonija Sabina i vođen je u samom gradu Rimu. Ali ovo više bijahu nemiri nego rat. Uskoro se rimska vlast proširila na razne zemlje i najvećom snagom ju je trebalo čuvati“.

O Leonidi II

Leonida reče: „Za otadžbinu moram da se borim.“ Kod Termopila, svojim se obratio ovim riječima: „Varvari nijesu daleko od nas. Sada moramo ili pobijediti ili umrijeti“.

Persijanci, vođeni od izdajnika Efjalta, opkoliše Grke i svi Spartanci su morali pasti za otadžbinu.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Ono što moraš reći, reci brzo.
2. Ljudi treba marljivo da čitaju najbolje pisce.
3. Na ovom mjestu treba da se borimo.
4. Cras discipulo in ludum eundum est.
5. Servis difficile laborandum erat.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- način građenja gerundiva, kao i na način prevođenja;
- način građenja perifrastične pasivne konjugacije;

- da opisno značenje perifrastične pasivne konjugacija dolazi od gerundiva, a da pomoćni glagol određuje lice, vrijeme itd;
- način prevođenja konstrukcije upotrebom izraza: treba, valja, mora (ne smije, ne mora);
- subjekat uz perifrastičnu pasivnu konjugaciju koji je u dativu (dativus auctōris).

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. dativ radnog lica (dativus auctōris). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

VI INFINITIVI

LEKCIJA X – infinitiv prezenta aktiva i pasiva ; infinitiv perfekta aktiva i pasiva; infinitiv futura aktiva i pasiva

Učenik treba da:

- prepozna, upotrijebi i primijeni osnove morfologije i može da prevede i navede tražene oblike infinitiva;
- analizira, definiše i razlikuje sintetične oblike u odnosu na analitične;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Svi ne možemo sve

Orao je sletio na zemlju. Tada kornjača reče orlu: „Kamo sreće da mogu i ja da letim! Molim te: nauči me letjeti !” A orao (odgovori): „Svi ne možemo sve. Kad bi imala krila, mogla bi letjeti. Daj bože da te napusti ta naopaka želja!”

Orao nije mogao odvratiti kornjaču od te namjere. Neko vrijeme je sa sobom nosio kornjaču, a onda ju je ispustio. Ona, budući da nije mogla letjeti, pade i razbi se na ostrim planinskim stijenama.

ZADATAK:

Aktivni ili pasivni infinitiv ?

1. Ništa unutar grada vozilom -----b----- nije dopušteno.
  - a) portāre
  - b) portāri
  - c) portātūr
2. Građani nijedno vozilo unutar grada -----c----- ne mogahu.
  - a) vidēri
  - b) vident
  - c) vidēre
3. Gaj kočija -----b----- - je naredio.
  - a) tradere

- b) tradi
c) tradidi
4. Lukrecija debelo prase-----a----- je htjela.
a) emere
b) emi
c) emite
5. Požari u njivama -----b----- nijesu mogli.
a) exstingunt
b) exstingui
c) exstingere

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Dobro je učiti, mnogo bolje naučiti.
2. Čast je biti pohvaljen od najboljih.
3. Lako bijaše sveštenicima da saznaju istinu.
4. Melius est dāre quam accipēre dona.
5. Omnes in pace vivēre volumus.
6. Cras proficisci volo.

Sintaksa glagolskih imena

Treba ukazati na:

- važnost građenja glagolskih oblika, uz razlikovanje osnovnih morfoloških kategorija, (npr. glagolska/vremenska osnova, tematski vokal, sufiks, lični glagolski nastavci i sl.), a ne na mehaničko učenje;
- oblike infinitiva futura aktiva i pasiva, posebno na nemogućnost da se ovi oblici prevedu na naš jezik odgovarajućim oblicima;
- najčešću primjenu infinitiva u konstrukcijama akuzativa i nominativa sa infinitivom;
- uloge infinitiva u rečenici: kao subjekat, kao objekat ili kao predikat.

VII KONSTRUKCIJE SA INFINITIVOM

LEKCIJA XI – akuzativ sa infinitivom: u funkciji objekta; u funkciji subjekta; accusatīvus finālis; accusatīvus spatii et accusatīvus temporis

Učenik treba da:

- poznaje sintaksu glagola i vlada njome: prepoznaje, navodi i može da prevede konstrukciju akuzativa sa infinitivom;
- analizira prevođenje zavisne iskazne rečenice konstrukcijom akuzativa sa infinitivom sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- usvoji opšta pravila za konstrukcije s infinitivom;
- analizira djelove zavisne iskazne rečenice u našem jeziku i iste te dijelove pronalazi u konstrukciji;
- uoči da je subjekat konstrukcije u akuzativu;
- usvoji termin verbum regens – glavni glagol;
- uoči nepostojanje odgovarajućeg veznika (da) u latinskom jeziku;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Tantalu

Tantal, Jupiterov sin, bijaše drag svim bogovima. Jupiter je naredio da mu se dozvoli da (prisustvuje) gozbama bogova, ali mu je zabranio sa ljudima da razgovara o onome što bijaše čuo. Tantal je smatrao da mu je to dopušteno. Zbog tog vjerolomstva Jupiter je naredio da se Tantal kod bogova podzemlja postavi nasred vode i da se muči stalnom glađu i žeđu. Premda je Tantal stajao posred vode, Jupiter je naredio da se voda povlači, ako bi onaj želio da pije; takođe mu je voće visilo iznad glave, ali Jupiter je zabranio Tantalu da ih bere i naredio je da se grane pomjeraju vjetrom (da vjetar pomjera grane).

O posljednjem rimskom kralju

Već ste čitali da je Lucije Tarkvinije Oholi bio posljednji rimski kralj. Rimljani su opažali da velike nepravde čini i smatrali su da će činiti još veće. Mnogi mladi Rimljani bijahu se uvjerali da je nepravedan kralj (ili: o njemu su mnogi mladi Rimljani bili ubijeđeni...). Mladi Brut se nadao da će osloboditi rimski narod od tiranina (da može osloboditi narod). Brut je sazvaio mladiće i rekao im da je spreman da oslobodi otadžbinu. Mladići se zakleše da

će mu pomoći i kazniti Tarkvinija. Nakon Tarkvinijevog progonstva narod se u velikom broju okupi na trgu i zna se da su pozdravili Bruta kao oslobodioca. Brut i Lucije Tarkvinije Kolatin su izabrani za prve konzule. Od tog vremena Rimljani su nerado slušali titulu kralja.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Roditelji zabranjuju da djeca (djeci da) otputuju.
2. Radujem se što mi pišeš.
3. Credo te hoc audivisse.
4. Volo vos felices esse.
5. Thales dixit aquam initium rerum esse.

.....

Akuzativ sa infinitivom u funkciji subjekta

O Eneji

Pjesnici pripovijedaju da je Eneja bio sin boginje Venere. Kada je Troja osvojena od Grka, kažu da je sa ocem Anhimom i sinom Askanijem pobjegao i ukrcao se na lađu. Boginja majka, naime, bijaše prorekla da će Eneja osnovati novo kraljevstvo preko mora. Nakon što je nekoliko dana ostao (ili: pošto se nekoliko dana zadržao) u Africi kod kraljice Didone, došao je do obale Italije (pristao je uz obalu Italije). Priča se (priča veli) da je tamo od kralja Latina Eneja dobrostivo prihvaćen, i da se oženio njegovom kćerkom Lavinijom. Poznato je da je Eneja bio veoma poštovan od Rimljana. Rimljani su, naime, vjerovali da su Romul i Rem od njega vodili porijeklo (potekli), (i) stoga smatrahu da je Eneja pradjed njihovog naroda.

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Građani treba da koriste građanima.
2. Istina je da će vojnici osvojiti grad.
3. Dolikuje ti da poštuješ besmrtnne bogove.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- da se ova konstrukcija javlja u zavisnosti od glavnog glagola (verbum regens);
- da se ova konstrukcija sastoji od subjekta u akuzativu i predikata u infinitivu;
- da se ova konstrukcija ne odvaja zarezom od ostatka rečenice;
- kada je subjekat konstrukcije neka od ličnih zamjenica, onda se ona mora navesti na latinskom jeziku, zato što se na osnovu infinitiva ne može odrediti lice koje vrši radnju;
- kada je subjekat konstrukcije lična zamjenica za 3. l. jednine ili množine, a odnosi se i na subjekat glavnog glagola, onda se koristi akuzativ lične povratne zamjenice;
- ukoliko su i subjekat i objekat konstrukcije bića, konstrukcija se mora graditi pasivno;
- da uz verba dicendi, sentiendi, affectuum, voluntātis, kao i uz glagole sinēre, vetāre, pati, iubēre stoji u funkciji proširenog objekta;
- nasuprot konstrukciji akuzativa s infinitivom, poslije bezličnih glagola i bezličnih izraza gdje stoji u funkciji subjekta;
- sve mogućnosti prevođenja konstrukcije;
- slične konstrukcije u našem jeziku (dativ sa infinitivom), kao i na postojanje sličnih konstrukcija u stranim jezicima koje učenici uče.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. akuzativ cilja (accusativus finālis), akuzativ prostora (accusativus spatii), akuzativ vremena (accusativus temporis). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

LEKCIJA XII – nominativ sa infinitivom; dativus obiectivus

Učenik treba da:

- poznaje sintaksu glagola i vlada njome: prepoznaje, navodi i može da prevede konstrukciju nominativa sa infinitivom;
- analizira prevođenje zavisne iskazne rečenice konstrukcijom nominativa sa infinitivom sa našeg jezika na latinski, i obrnuto;
- usvoji opšta pravila za konstrukcije s infinitivom;
- analizira djelove zavisne iskazne rečenice u našem jeziku i iste te dijelove pronalazi u konstrukciji;
- usvoji termin verbum regens – glavni glagol;
- uočī nepostojanje odgovarajućeg veznika (da) u latinskom jeziku;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Aleksandar se ženi Roksanom

Aleksandar je došao na teritorije (u oblasti, krajeve) kojima bijaše upravljao Oksijart, poznati satrap. Priča se da se ovaj (on) odmah predao Aleksandru. Jednoga dana Oksijart je pozvao na večeru mladog makedonskog kralja i priredio gozbu sa varvarskim izobiljem (varvarski raskošnu). Bijaše noć kad je naređeno da trideset plemenitih djevica (iz uglednih kuća) dođu na gozbu. Među njima bijaše Oksijartova kćerka po imenu Rokšana. Ona se ljepotom odlikovala i činjala se da je oči (pogled) svih, a ponajviše mladog kralja, na sebe okrenula (privukla...). Priča se da je Aleksandar planuo ljubavljū za ovom djevojkom (silno zaljubio u...). Odmah je naredio da se po očinskom običaju donese hljeb i kaže se da je (hljeb) sa Roksanom žrtvovao.

O Jupiterovim sinovima, kćerkama i sestrama

Kaže se da je Minerva, boginja mudrosti, iskočila naoružana iz Jupiterove glave. Priča se da je Mars, sin Jupitera i Junone, bio bog rata. Merkur bijaše glasnik bogova i bog trgovaca. Vulkan, bog kovača, ružan i hrom, imao je za ženu Veneru, najljepšu od svih boginja. Apolon, bijaše bog sunca i proročišta, a Dijana, njegova sestra, bijaše boginja mjeseca, lova i šuma. Venera, boginja proljeća i ljubavi, kod Rimljana bijaše osobito poštovana, jer se smatralo da Romul i Rem od nje vode porijeklo (potiču).

ZADATAK:

Prevedi i prebaci rečenice u konstrukciju nominativa sa infinitivom uz verbum regens označen u zagradi:

1. Existimātur lupa geminos nutritisse. — Smatra se da je vučica hranila blizance.
2. Traditur Socrates venenum hausisse. — Priča se da je Sokrat popio otrov.
3. Narrabantur Lacedaemonii fortissimi omnium Graecōrum fuisse.
4. Putantur Romulus et Remus filii dei Martis fuisse.

Sintaksa glagolskih imena (konstrukcije)

Treba ukazati na:

- da se ova konstrukcija sastoji od subjekta u nominativu i predikata u infinitivu;
- da se ni ova konstrukcija ne odvaja zarezom od ostatka rečenice;
- kod ove konstrukcije glavni glagol je u pasivu i slaže se sa subjektom konstrukcije u licu i broju, a prevodi se bezlično (kod akuzativa sa infinitivom glavni gl. ne mora da se slaže sa subjektom konstrukcije u licu i broju, a prevodi se glagolom u ličnom obliku);
- ova konstrukcija je lična;
- da se i ova konstrukcija javlja u zavisnosti od glavnog glagola (verbum regens);
- sve mogućnosti prevođenja konstrukcije.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. dativ objekta (dativus obiectivus). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

.....

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Silije je težio Vergilijevoj slavi.
2. Quisque sibi (ipsi) proximus est.
3. Homines diligentes labōrem otio anteponunt.

VIII SINTAKSA REČENICA

LEKCIJA XIII – podje la rečenica: nezavisne rečenice; nezavisne upitne rečenice

Učenik treba da:

- zna podjelu rečenica;
- definiše nezavisne rečenice;
- vlada sintaksom nezavisne rečenice;
- definiše nezavisne upitne rečenice;
- nabraja upitne riječi kojima počinju nezavisne upitne rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Ciceronu kao konzulu

Ciceron kao konzul ovo je izgovorio u Senatu: „Zar ne opažaš, Katilina, da su tvoje namjere otkrivene? Senat shvata, konzul vidi. A ti ipak živiš. Štaviše, došao si u Senat. Zar se usuđuješ da porekneš svoje namjere? Kakvu državu mi to imamo! Konzul ti naređuje da izađeš iz grada. Pitaš me – „Zar u izgnanstvo?“ – Može li ti, Katilina, ova svjetlost ugodna biti? Cijela država govori – „Marko Tulije, šta činiš? Dopustićeš Katilini da izađe iz grada? Zar nećeš narediti da se okovan odvede na pogubljenje? Šta te sprečava? Da li običaji predaka? Ili zakoni?“

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Utrum venies in tempore an nōn?
2. Num societātem cum hostibus fecimus?
3. Cur Marcus domi mansit?
4. Nonne lupo canis similis est?

Sintaksa rečenica

Treba ukazati na:

- podjelu nezavisnih rečenica po sadržaju;
- podjelu nezavisnih rečenica po smislu;
- način u nezavisnim upitnim rečenicama.

LEKCIJA XIV – složena rečenica i odnos rečenica u njoj; način u zavisnim rečenicama

Učenik treba da:

- vlada sintaksom rečenica;
- definiše nezavisne složene rečenice;
- definiše zavisne složene rečenice;
- zna podjelu zavisnih složenih rečenica prema sadržaju i prema značenju;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- primjere u našem jeziku;
- definiciju nezavisnih složenih rečenica;
- definiciju zavisnih složenih rečenica;
- podjelu zavisnih složenih rečenica prema značenju;
- način u zavisnoj rečenici: indikativ ili konjunktiv, u zavisnosti od veznika ili od toga da li je zbivanje u njoj realno ili zamišljeno;
- da konjunktiv u zavisnoj rečenici može biti primijenjen u skladu sa pravilom o slaganju vremena (*consecutio temporum*) ili apsolutno (*posljedične rečenice*).

LEKCIJA XV – pravilo o slaganju vremena (consecutio temporum); zavisne upitne rečenice

Učenik treba da:

- vlada sintaksom rečenica;
- umije da definiše pravilo o slaganju vremena;
- uoči međusobni vremenski odnos predikata glavne i zavisne rečenice, te da na osnovu tog odnosa odredi vrijeme konjunktiva u zavisnoj rečenici;
- prepozna i razlikuje zavisne upitne rečenice od nezavisnih upitnih rečenica;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Niko prije smrti nije srećan

Krez, čuveni prebogat kralj Lidije, pitao je Solona koga smatra najsrećnijim među ljudima. Solon nije imenovao nijednog čovjeka. Tada Krez reče: „Kaži šta misliš o mojoj sreći!” Solon odgovori: „Ni za jednog živog čovjeka ne mogu reći da li je srećan ili ne, jer niko nije srećan prije smrti.”

Krez ne bijaše siguran da li je Solon rekao istinu. Malo poslije, od persijskog cara Kira pobijeđen i zarobljen, stavljen je na lomaču. Tamo je tri puta uzviknuo: „Solon!” Kir je pitao što hoće da nagovijesti ovim riječima. Tada Krez ispričava kako je Solon presudio o ljudskoj sreći. Kir opomenut kako su ljudske stvari krhke i nepostojane, naredio je da se Krez odvede sa lomače.

Anegdota o Scipionu Naziki

Kad je Publije Kornelije Nazika došao do (kuće) pjesnika Enija i sa praga zatražio Enija, služavka mu je rekla da (Enije) nije kod kuće, Nazika shvati da je ona po naredbi gospodara to rekla i da je on/ovaj kod kuće. Slušaj sad šta je nakon toga učinio Nazika. Nakon nekoliko dana, kad je Enije došao do Nazike i sa praga pitao za njega, Nazika povika da nije kod kuće, premda bijaše. Budući da je Nazika tako otvoreno lagao, Enije tada reče: „Kako? Zar ja ne prepoznajem tvoj glas?” Želiš li da saznaš što je Nazika odgovorio? „Bezobrazan si čovjek. Kad sam te ja tražio, povjerovao sam tvojoj služavci da nisi kod kuće; a ti meni samom (lično) ne vjeruješ?”

Život tirana

Takav (to) je život tirana, bez povjerenja, bez ljubavi, bez vjere u postojano prijateljstvo. Tiranima je uvijek sve sumnjivo i podozrivo, za njih nema mjesta prijateljstvu. Ne znam, naime, ko bi mogao voljeti onoga, koga se boji, ili onoga od kojega smatra da se boji. Ipak (tirani) se licemjerno poštuju za neko vrijeme. Ako bi slučajno, kao što obično biva, propali, tada shvataju koliko su im nedostajali prijatelji. Radi se o onome što je, kako kažu, rekao Tarkvinije u izgnanstvu: „Tada sam shvatio ko mi je bio vjeran prijatelj, a ko nevjeran (koji su mi prijatelji bili vjerni, a koji nevjerni), kad već nikome (ni jednima ni drugima) nijesam mogao da zahvalim.“

(Ciceron, O prijateljstvu).

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. a) Nōn ignorātis quomodo vos amēmus (amaverimus, amatūri simus).
b) Non ignoravistis quomodo vos amarēmus (amavissēmus, amatūri essēmus).
2. Mater liberos rogāvit ubi lusissent.
3. Nescīmus quis victūrus sit.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju pravila o slaganju vremena (consecutio temporum);
- podjelu vremena u latinskom jeziku na glavna i istorijska;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- razliku između nezavisnih upitnih rečenica i zavisno-upitnih rečenica.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje namjerne rečenice prema veznicima i načinu;
- prepoznaje zahtjevne rečenice prema glagolima i izrazima, tj. prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Persijanac i Kimon

Jedan Persijanac, protjeran iz Persije, dođe u Atinu da vidi Kimona. Donio je mnogo zlata i srebra da bi darovima Kimona učinio prijateljem. Kimonu koji je pitao (Na Kimonovo pitanje): „Jesi li donio ovaj novac da kupiš moje prijateljstvo?“ Persijanac odgovori: „Želim da te učinim prijateljem“. Kimon (potom, zatim) reče: „Ondesi novac da te ne bih smatrao neprijateljem, jer prijateljstvo se ne može ni prodati ni kupiti.“

O Zenonu

Zenon, grčki filozof, reče mladiću koji je mnogo gluposti govorio: „Imamo dva uva, a jedna usta da više slušamo nego pričamo.“

Manije Kurije Dentat

Manije Kurije Dentat, bio je veoma skroman, da bi lakše mogao prezirati (zanemariti, ne obazirati se, ne hajati...) bogatstvo. Jednog dana dođoše kod njega samnićanski izaslanici. Pokazao im se (dočekao ih je, primio) sjedeći na stoličici kraj vatre (ognjišta) i večerajući iz drvene zdjele. Prezreo je samnićansko bogatstvo, a Samniti su se čudili njegovom siromaštvu. Kad su mu donijeli veliku količinu zlata, javno poslatog, da se njime okoristi (da mu se nađe), lice mu omekša smiješkom i on odmah reče: „Uzalud je, da ne kažem budalasto, izaslanici, pripovijedajte Samnitima da Manije Kurije više voli da vlada

bogatstvima, nego da sam bude bogat. I zapamtite da ne mogu biti pobijeđen u borbi, niti korumpiran (iskvaren) novcem.”

Zahtjevne rečenice uz verba postulandi

Cezar

Cezar je saznao od zarobljenika što se događa kod Cicerona, i koliko je situacija opasna. Tada nagovori jednog galskog viteza da Ciceronu dostavi pismo. I uputi ga/kaza mu da pazi i da se postara da neprijatelj ne sazna za naše namjere ako bi pismo bilo presretnuto. Stoga šalje pismo napisano na grčkom. Glasnika opominje da, ako ne bude mogao da uđe, pismo sveže za remen koplja i baci ga u logor. (Cezar) U pismu piše da će sa legijama brzo doći. Gal, plašeći se opasnosti, odluči da baci koplje. Ono se slučajno zakači za toranj i nakon tri dana jedan vojnik ga opazi i dostavi Ciceronu. Ovaj pročita pismo i obodri vojnike da se nadaju spasenju.

ZADACI:

Prevedi rečenice :

- I 1. Starac sadi drveće da koristi narednoj/narednim generaciji/generacijama.
2. Kokoške krilima griju piliće da ne promrznu.
3. Cezar je svojim naredio da nikakvo oružje ne bacaju na neprijatelje.

- II 1. Servi legibus sumus ut liberi esse possimus.
2. Multi iuvenes Romāni Rhodum abibant ut artem dicendi melius discerent.
3. Marcus Athenas profectus est, ut Acropolim videret.
4. Natūra postulat ut homo homini consulat.
5. Graeci Priamo permisērunt ut corpus Hectori sepeliret.
6. Studete ut liberi vestri felices sint.

Zahtjevne rečenice uz verba impediendi

Lavirint

Dedal je bio atinski umjetnik najpoznatiji od svih, za koga se kaže da je mnoge vještine dobio (naučio, stekao...) od boginje Atene i da je izumio mnoge sprave. On je svog sestrića i pomagača, koji (prvi) bijaše izumio testeru, bacio sa vrha krova, iz gnijeva i zavisti. Zbog tog zločina, da bi izbjegao kaznu, otišao je u progonstvo na ostrvo Krit, gdje je vladao Mi-

noj. Kralj je zamolio Dedala da sagradi zatvor za Minotaura, čudovište sa ljudskim tijelom i glavom bika. Tako je umjetnik sagradio lavirint, ogromnu građevinu, u kojoj su nebrojeni zavijuci i zamršene staze sprečavali čudovište da pobjegne.

Zahtjevne rečenice uz verba timendi

O Tarkviniju Kolatinu

Gradski prvaci okupljaju se oko Tarkvinija Kolatina i mnogo ga moljahu da ode iz Rima. Bojahu se, naime, oci da se zbog toga ne izrodi nesloga među građanima. Kolatin se opet bojao da se to kasnije ne dogodi sa gubitkom dobara i sa najvećom sramotom i odreče se konzulata. Svu svoju imovinu prebaci u Lavinijum. Brut, prema odluci Senata, iznosi zakonski predlog da se svi Tarkvinijevci protjeraju. U to vrijeme žestoko su plamtjele nesloge između Senata i plebsa. One su, malo-pomalo, dostigle vrhunac. Zbog tih događaja oci bijahu uplašeni da država ne ostane bez vojske. Tako se uvećala moć plebsa i to bijaše začetak rimskog plemstva, jer su se bogataši iz plebsa pripojili patricijima.

PODSJETNIK – načini za iskazivanje namjere
1. Particip prezenta aktiva (participium coniunctum)
2. Particip futura aktiva (participium coniunctum)
3. Perifrastična aktivna konjugacija
4. Genitiv gerunda ili gerundiva uz causā
5. Akuzativ gerunda ili gerundiva sa ad
6. Supin na -um
7. Namjerna (finalna) rečenica
8. Odnosna rečenica namjernog značenja
9. Dativ svrhe (dativus finālis)

ZADACI:

Prevedi rečenice:

- I
1. Bolest često sprečava učenike da nisu (budu)u školi.
  2. Ništa te ne sprečava da dođeš.
  3. Bojim se da dok branim svoje ne poštedim tvoje.
  4. Bojim se da ti ništa ne mogu pokazati osim suza.
- II
1. Quid vos impedit nē alios colātis ?
  2. Gaius recusāvit quominus ad senātum venīret.
  3. Parentes verentur ut liberi discant.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definicije namjernih i zahtjevnih rečenica;
- određivanje konjunktiva prema *consecutio temporum*;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice (radnja zavisne smatra se istovremenom sa radnjom glavne rečenice);
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice (konjunktiv prezenta ili konjunktiv imperfekta);
- najčešće veznike;
- sve načine za iskazivanje namjere u latinskom jeziku.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. dativ svrhe (*dativus finālis*). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje vremenske rečenice prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Iz rimske istorije

I Romul, kad bijaše osnovao grad, po svom imenu je nazvao Rim. Kada se mnoštvo susjeda bijaše okupilo u državi, Romul izabra stotinu od starijih, koje zbog starosti – nazva senatorima. Ali budući da/kako sam kralj i narod nisu imali svoje žene, Romul pozva susjedne narode u grad Rim da posmatraju igre. Dok su svi posmatrali igre, rimska omladina ugrabi djevojke i žene gostiju. Čim su izbili ratovi, zbog nepravde prema otetima, Rimljani su pobijedili mnoga plemena. Nakon što je Romul umro, Rimom su upravljali senatori, po pet dana, dok se ne navrši/ispuni jedna godina.

II Nakon Romula, vladao je Numa Pompilije. Dok je Numa bio kralj, rimski narod nije vodio nijedan rat. Numa Pompilije nije ništa manje od Romula koristio rimskom narodu. Naime, dok je on vladao (za njegove vladavine), Rimljani, koji se zbog običaja ratovanja smatrahu razbojnicima, ustanoviše zakone i običaje. Numa se takođe starao o praznicima i kad je podijelio godinu na deset mjeseci, mart je postao prvi mjesec u godini.

Ne diraj moje krugove!

Kad je Marcel osvojio Sirakuzu, naredio je da niko ne povrijedi Arhimeda. Dok je (Arhimed) iscrtavao figure u pijesku, rimskom vojniku, koji radi plijena bijaše banuo u kuću, zbog velike želje za naukom nije ništa drugo rekao nego: „Ne diraj moje krugove!“ Ne znajući ko je (on), vojnik ga ubi.

PODSJETNIK – načini za iskazivanje vremena
1. Particip prezenta aktiva (participium coniunctum)
2. Particip perfekta pasiva (participium coniunctum)
3. Akuzativ gerunda i gerundiva sa predlogom inter
4. Ablativ vremena (ablativus temporis)
5. Apsolutni ablativ (ablativus absolutus)
6. Vremenska (temporalna) rečenica

ZADACI:

Prevedi rečenice:

- I
1. Čim sa visokog brda ugledaše Crno more, Grci radosno povikaše: „More, more“.
  2. Dok god je živio, Ciceron se bavio književnošću.
  3. Kad stigne proljeće (na dolazak proljeća), vojnici se pokreću iz zimovnika.
  4. Agesilaj je umro (de vitā decedere) dok se vraćao iz Egipta/na povratku iz Egipta.
- II
1. Ubi primum victoria Hannibalis nuntiāta est, dictātor Romae nominātus est.
  2. Hannibal, priusquam Romānos aggressus est, Saguntum delēvit.
  3. Antiquissimis temporibus omnia bona commūnia erant.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju vremenskih rečenica;
- upotrebu indikativa uz određene veznike (posebno objasniti veznik cum);
- veznik cum historicum uz konjunktiv;
- određivanje konjunktiva prema consecutio temporum;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice (u glavnoj rečenici je istorijsko vrijeme, a radnja je istovremena);
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice (konjunktiv imperfekta za trajnu radnju, ili konjunktiv pluskvamperfekta za svršenu radnju);
- sve načine za iskazivanje vremena u latinskom jeziku.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje uzročne rečenice prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Rimski bogataš

Lucije Licinije Lukul, rimski bogataš, pošto se pokazao jednako dobrim u službi i kao ratni zapovjednik, okanivši se svakog posla, provodio je život u Rimu u dokolici i kraljevskoj raskoši. Kod njega mnoge zvanice svakodnevno večerahu, jer bogati domaćin kraljevske bogate gozbe pripremaše. Jednom je Lukul strogo kaznio svog kuvara jer mu bijaše iznio/poslužio osrednje jelo. „Nijesam htio“, reče kuvar, „da spremim bogatu gozbu, jer danas ne očekuješ nijednog gosta.“

„O, najgluplji od svih kuvara, zar nisi znao da Lukul danas namjerava da večera kod Lukula?“

O Dionisiju

Dionisije Stariji, sirakuški tiranin, naredio je da se sa kipa Eskulapa, Apolonovog sina, skine zlatna brada. „Pošto je u svim hramovima“, reče, „otac bez brade, ne pristoji da je sin bradat.“

Siromaštvo je bilo pratilac velikih ljudi

Pričaju da je Homer imao jednog roba, Platon tri, a Zenon nijednog. Ali niko ih ne žali zato što su nesrećno život proživjeli. Menenije Agripa, koji je među patricijima i plebejcima bio posrednik, sahranjen je u olovnom kovčegu. Atilije Regul, kad je razbio Feničane u Africi, pisao je Senatu da je njegov plaćenik otišao i da je napustio selo. Budući da je Regul otišao, to je odgovaralo Senatu da preuzme staranje o imanju. Za miraz Scipionove kćerke pare su uzeli iz državne blagajne, jer im otac ništa ne bijaše ostavio. Tako mi Herkula, pravično bijaše da rimski narod plati porez Scipionu, pošto je upravo/baš/lično on porez uvijek donosio iz Kartagine. O kako su sretni muževi djevojaka kojima je rimski narod bio svekar!

PODSJETNIK – načini za iskazivanje uzroka
1. Particip prezenta aktiva (participium coniunctum)
2. Particip perfekta pasiva (participium coniunctum)
3. Apsolutni ablativ (ablativus absolutus)
4. Ablativ uzroka (ablativus causae)
5. Uzročne (kauzalne) rečenice
6. Odnosna rečenica uzročnog značenja

ZADACI:

Prevedi rečenice:

I Prevedi rečenice:

1. Scipion je nazvan Afrikancem jer bijaše pokorio Afriku.
2. Ljubavnici ne mogu suditi o izgledu jer duša zapovijeda čulu vida.
3. Themistocles noctū ambulābat, quod dormire nōn potuisset.
4. Romulus fratrem Remum interfēcit quod muros urbis novae transiluerat.

II Prevedi rečenice iskazujući uzrok na više načina:

1. Dei Prometheum damnāvērunt, quod hominibus ignem dedisset. (qui...)...
2. Puer metū e silvā effūgit. (Puer timens e silvā effūgit).
3. Nihil habes quod fratri irascāris.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju uzročnih rečenica;
- upotrebu indikativa uz određene veznike (posebno objasniti veznik quod);
- najčešće veznike uz konjunktiv;
- određivanje konjunktiva prema consecutio temporum;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- sve načine za iskazivanje uzroka u latinskom jeziku.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. ablativ uzroka (ablativus causae). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje dopusne rečenice prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje delove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Lukulova šala

Gnej Pompej, protivnik Lukulov, kad bijaše vidio jednu od mnogih Lukulovih vila, reče: „Tvoja vila, premda je veoma lijepa, i ljeti veoma prijatna, ipak se ne čini dovoljno prijatnom zimi”. „Smatraš li me glupljim od lasta koje mijenjaju stanište?“, odgovori Lukul.

Nepokolebljiva odlučnost

Zaposjevši grad, Sula je pod oružjem sazvaio Senat da bi Gaj Marije što brže bio osuđen kao neprijatelj. Niko se ne usuđivaše da se suprotstavi njegovoj volji, samo augur Kvint Mucije Scevola, kad mu je traženo mišljenje o tome, nije želio da glasa. Štaviše, pošto je Sula vršio pritisak prijeteći mu, Mucije mu reče: „Premda mi pokazuješ gomilu vojnika, kojima si opkolio kuriju, premda mi prijetiš smrću, ipak nikada neću glasati da je Marije neprijatelj. Iako sam nemoćni starac, ipak ću uvijek pamtiti da je Marije sačuvao Rim i Italiju.”

O Marku Porciju Katonu

Marko Porcije Katon, premda bijaše bio u Scipionovoj vojsci, ipak ga nije volio. Smatrao je, naime, da Scipion prezire običaje predaka, jer se suviše bavio književnošću, umjetnošću i težio luksuzu/raskoši. Katon je čak kritikovao luksuz kod žena. U Drugom punskom ratu, Opije, narodni tribun, bijaše predložio zakon o luksuzu kod žena. Taj zakon zabranjivaše rimskim ženama /Rimljankama da imaju više od pola unce zlata, ili da idu Rimom u upreгутim kočijama. Ali nakon rata, ljute matrone skupiše se na trgu: zahtijevahu od Senata

ukidanje zakona. Katon se oštro suprotstavio, ali uzalud. Senat je napokon ukinuo zakon. Velika je bila radost rimskih žena/Rimljanki.

PODSJETNIK –	načini za iskazivanje dopuštanja
1.	Konjunktiv dopuštanja (coniunctivus concessivus)
2.	Particip prezenta aktiva (participium coniunctum)
3.	Particip perfekta pasiva (participium coniunctum)
4.	Apsolutni ablativ (ablativus absolutus)
5.	Dopusna (koncesivna) rečenica
6.	Odnosna rečenica dopusnog značenja

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Premda lako mogaše, Sokrat nije izbjegao zatvorske okove.
2. Ono što je sramotno, to, ma koliko bi se skrivalo, ipak ne može biti časno.
3. Licet vita brevis sit, homines tamen temporari non parant.
4. Caesar, etsi consilia hostium nondum cognoverat, omnia tamen ad bellum praeparavit.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju dopusnih rečenica;
- upotrebu indikativa uz određene veznike;
- najčešće veznike uz konjunktiv;
- određivanje konjunktiva prema consecutio temporum;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- sve načine za iskazivanje dopuštanja u latinskom jeziku.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. ablativ sredstva (ablativus instrumenti). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje poredbene rečenice prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Govori tako da te svi razumiju!

Kurije i Fabricije, ljudi iz starine, a od njih još stariji Horaciji, sa svojim savremenikima razgovarahu jasno i razumljivo. Nisu se služili riječima Sikanaca i Pelazga, za koje kažu da su prvi stanovnici Italije, već rječnikom svog vremena. Ti pak, kao da sa Evandrovom majkom sada razgovaraš, služiš se govorom koji je vjekovima već zaboravljen, jer ne želiš da iko zna i razumije ono što govoriš. Zašto, budalasti čovječe, ne čutiš da bi postigao ono što želiš? Već kažeš da ti se sviđa starina, zato što je (prema tvome mišljenju) časna, dobra i skromna. Dakle, živi tako kao ljudi iz starine, ali govori kao naši savremenici. I ono što je Cezar napisao uvijek imaj na umu i u duši: „Kao oštri greben, tako izbjegavaj neobične i nove riječi“.

Iz Ciceronovog pisma bratu Kvintu

Tebi poznat Licin, rob našeg/dragog Ezopa, iz Rima je pobjegao u Atinu. U Atini je nekoliko mjeseci kao slobodan boravio kod epikurejca Patrona, otuda je otišao u Aziju. Nakon toga, izvesni Platon iz Sarda, kad je saznao iz Ezopovog pisma da je ovaj/on bjegunac, uhvatio je čovjeka i predao ga u zatvor u Efesu. Molim te, ispitaj čovjeka, i uz najveću brigu ili ga pošalji u Rim ili u povratku iz Efesa sa sobom odvedi. Nemoj se obazirati na to koliko on košta/kolika mu je cena. Malo košta, onaj ko je tako bezvrijedan. Ali, zbog zločina i drskosti roba, Ezop se toliko razjario, da mu ništa draže ne može biti nego povratak bjegunca.

ZADACI:

Prevedi rečenice:

- I 1. Ne vjeruj ljudima koji jedno govore, a drugo misle!
2. Moramo čuvati ono što nam je povjereno kao da je naše.
3. Žita je bilo toliko koliko je taj procijenio.
4. Bolji i bezbjedniji je siguran mir, nego očekivana pobjeda.
- II 1. Metus Romānos cēpit quasi Hannibal in Urbem iam intravisset.
2. Labora et vitam age quasi semper victūrus sis.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju poredbenih rečenica;
- upotrebu indikativa uz određene veznike (korelativ – relativ);
- najčešće veznike uz konjunktiv;
- određivanje konjunktiva prema consecutio temporum;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice.

Sintaksu padeža treba obrađivati na primjerima u tekstu, polazeći uvijek od osnovnog značenja padeža, npr.: genitiv – pripadnost, ablativ – odvajanje i sl., a onda ukazivati i na ostale funkcije koje iz toga proističu, npr. ablativ odvajanja (ablativus separatiōnis). Kad god je to moguće, upoređivati sa primjerima u našem jeziku.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje posljedice rečenice prema veznicima i načinu;
- uoči apsolutnu upotrebu konjunktiva kod pravih posljednjih rečenica;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Vojevanja

Neprijatelji su brzo napredovali da bi zauzeli grad. Toliko malo vojnika bijaše u gradu da jedva mogahu braniti bedeme. Ali nove čete napredovahu i oni odlučiše da se hrabro odupru da one dođu i pobijede neprijatelje. Napad bijaše tako/toliko žestok, da su bedemi gotovo bili osvojeni, ali napokon nove čete pristigoše i neprijatelji se povukoše. Radost građana bijaše tolika da se okupiše u hramovima i priniješe mnoge darove bogovima.

Odvažno rečeno

Dok se ogromna persijska vojska približavala Termopilama, lakedemoni glasnik reče: „Neprijatelji su toliko brojni da će mnoštvom kopalja pomračiti sunce (ili: da mnoštvo kopalja uzrokuje pomračenje sunca)”. Tada Lakedemonjani (rekoše): „U sjenci ćemo se, dakle, boriti”.

Opšte dobro prije pojedinačnog

Filozofi smatraju da svijetom upravlja božija volja; smatraju ga zajedničkim gradom i državom ljudi i bogova, i svako od nas je dio svijeta; iz toga, po prirodi, slijedi da opšte dobro pretpostavljamo svome. Jer kao što zakoni pretpostavljaju sigurnost/bezbjednost svih spasu pojedinca, tako se dobar i mudar čovjek, koji se pokorava zakonima, stara o probitačnosti svih više nego pojedinca ili svojoj. Ne treba više grditi izdajnika domovine nego izdajnika opšteg dobra, ili onoga koji napušta zajedničko spasenje zbog svoje koristi

i spasenja. Iz toga proizilazi da treba hvaliti onoga koji gine za državu, jer domovina treba da nam je draža od nas samih. (Ciceron, O definicijama)

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Niko nije tako hrabar da se nikada ne boji.
2. Tolika je bila njegova vrlina da su ga svi hvalili.
3. Toliko su dobro radili da su postali bogati i od svih hvaljeni.
4. Niko nije tako okrutan da se ne može umilostiviti.
5. Leonida tam fortis erat ut mori quam se hostibus dāre maluerit.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju posljedičnih rečenica;
- apsolutnu upotrebu konjunktiva u većini posljedičnih rečenica;
- najčešće veznike uz konjunktiv apsolutno upotrijebljen;
- određivanje konjunktiva prema *consecutio temporum*;
- najčešće veznike uz konjunktiv upotrijebljen prema *consecutio temporum*;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje rečenice sa veznikom quin;
- analizira i navodi izraze poslije kojih posljedična rečenica počinje veznikom quin;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

O Hanibalovom lukavstvu

Hanibal, pobijeden od konzula Duilija u pomorskoj bici, lukavstvom je suzbio uvredu prema Kartaginjanima. Jer, prije nego što je vijest o porazu iz ove nesrećne bitke stigla u Kartaginu, poslao je kući jednog prijatelja. On (sc. prijatelj), pošto je ušao u kartaginsku vijećnicu, reče: „Hanibal vas pita, budući da je stigao rimski vođa koji sa sobom vodi velike pomorske čete, da li treba da se sukobi sa njim”. Senat potvrdi da nema sumnje da treba. Tada onaj reče: „Sukobio se i pobijeden je”.

Avgust i Julija

Julija, Avgustova kćerka, (rano je počela da sijedi), rano je počela imati sijedu kosu, koju je obično krišom šišala. Kad je to čuo, Avgust je htio da obeshrabri kćerku da to čini. S tom namjerom jednom je iznenada banuo i uhvatio frizerke. Iako je na njihovoj odjeći vidio kosu, ipak se pretvarao da nije, i priču razvukao na druge teme, sve dok nije naveo razgovor na (Julijine) godine. Tada upita kćerku, da li nakon nekoliko godina više voli/bi voljela da bude sijeda ili ćelava, ona odgovori: „Ja, oče, više volim da budem sijeda”, a otac izreče šalu: „Ne sumnjam da ne želiš biti ćelava. Zar se ne bojiš da te ove ne učine ćelavom?”

ZADACI:

Prevedi rečenice:

- I 1. Jedva se uzdržavam da ne pjevam sa tobom.
2. Ne mogu da ti svakog dana šaljem pismo.
3. Malo je trebalo da Fabije ubije Vara.
- II 1. Nōn est dubium quin orbis terrae rotunda sit.
2. Quis dubitet quin carmina Homeri opus eiusdem poëtae sint?

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju posljedičnih rečenica;
- apsolutnu upotrebu konjunktiva, ali i prema consecutio temporum;
- određivanje konjunktiva prema consecutio temporum;
- najčešće izraze u zavisnosti od kojih posljedične rečenice počinju veznikom quin;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje pogodbene rečenice prema veznicima i načinu;
- uoči tri tipa pogodbenih rečenica;
- analizira tipove pogodbi, i poredi ih sa odgovarajućim primjerima u našem jeziku i u stranim jezicima;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Ako...

Makedonski kralj Filip napisao je Lakedemonjanima: „Ako budem došao u Lakoniju, protjeraću vas sa vaših teritorija“. Lakedemonjani otpisaše: „Ako“.

O praznovjernom čovjeku

Miševi su bili izgledali čizme (jednog) sujevjernog čovjeka. Uznemiren ovim događajem, pitao je za savjet Katona, kakvo zlo će se ukazati. A on/Katon reče: „Nije čudo što su miševi izgledali čizme, bilo bi čudo da su čizme izgledale miševe“.

Stoička filozofija

Mudraca ni siromaštvo ni bol ne sprečava/zauzdava, niti oni događaji, koji neiskusne skrenu s puta, a tvrdoglave podstiču. A ti misliš da ga nevolje pritiskaju? Ma, one mu koriste! (Njima se služi/koristi)! Fidija nije znao samo od mermera da pravi statue, nego i od gvožđa. Da si mu ponudio mermer, ili jeftiniji materijal, načinio bi tako nešto što bi od toga najbolje moglo da ispadne. Na isti način mudrac ako bude mogao vrlinu će razvijati u bogatstvu, ako ne, u siromaštvu. Ako bude mogao u otadžbini, ako ne, u izgnanstvu. Ako bude mogao, kao zapovjednik, ako ne, kao vojnik. Ako bude mogao, kao zdrav, ako ne, kao nemoćan. Kakva ga god sudbina zadesila, nešto će iz nje vrijedno sjećanja stvoriti.

ZADACI:

Prevedi rečenice:

- I 1. Ako tobom vladaju strasti, rob si.
  2. Ako budeš to učinio/la, veoma ću ti zahvaliti; a ako ne budeš učinio/la, oprostiću ti.
  3. Obradovaću se ako te budem vidio/vidjela.
  4. Da si marljiviji, učitelj bi te pohvalio.
  5. Da sam znao/la da si tamo, došao/la bih do tebe.
- II Rečenicu: Ako radimo, imamo, izrazi kroz sve tipove pogodbenih rečenica:

realna pogodba: Si laborāmus, habēmus.

potencijalna pogodba: Si laborēmus, habeāmus.

irealna pogodba: Si laborarēmus, haberēmus; Si laboravissēmus, habuissēmus.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju pogodbenih rečenica;
- pogodbene rečenice u drugim jezicima;
- načine i vremena u zavisnosti od tipa pogodbe;
- veznike pogodbenih rečenica;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice.

Učenik treba da:

- vlada sintaksom zavisnih rečenica;
- prepoznaje odnosne rečenice prema veznicima i načinu;
- ispravno određuje funkcije riječi u rečenicama;
- poznaje morfološku i sintaktičku analizu rečenice;
- prepoznaje, razlikuje i može da navodi sinonime i antonime riječi;
- prepoznaje i etimologiju riječi i latinski korijen u savremenoj riječi;
- usvoji formalnu gramatičku analizu latinskog teksta;
- uočava gramatičke oblike i njihovu ulogu u rečenici;
- pravilno povezuje djelove rečenice;
- čita, razumije, prevodi i tumači rečenice (dvosmjerno), i odabrane tekstove.

Protiv Katiline

Ima ponekih u ovom Senatu, koji ili ne vide ono što prijeti, ili ne haju za ono što vide, koji su popustljivim riječima gajili Katilininu nadu i rastuću zavjeru ne vjerujući (u nju) osokolili; djelujući pod njihovim uticajem mnogi, ne samo oni nemoralni nego i neuki, govorili bi da sam postupio (da je to učinjeno) okrutno i vladarski da sam ga kaznio. Sada shvatam da, ako ovaj stigne u Manlijev logor, kuda/kako i namjerava, niko neće biti tako lud da uvidi da je sklopljena zavjera, niko tako nemoralan da to ne prizna. (Iz Ciceronovog Prvog govora protiv Katiline).

ZADATAK:

Prevedi rečenice:

1. Pročitao sam knjigu koju si mi dao.
2. Često sudbina čovjeku uskrati ono što je najviše želio.
3. Ljudi imaju razum koji im je dala priroda.
4. Cum Helvetii victi erant, Galli principes ad Caesarem misērunt, qui pacem peterent.
5. Felix es, iuvenis, qui Homerum nuntium fortitudinis tuae habueris.
6. Antonius vinum bibit quod ei noceat.
7. Nihil tam arduum est, quod virtute assequi possimus.

Sintaksa zavisnih složenih rečenica

Treba ukazati na:

- definiciju odnosnih rečenica;
- odnosne rečenice koje mogu imati neko drugo značenje;
- upotrebu načina i vremena u zavisnosti od toga da li je radnja realna ili zamišljena;
- međusobni vremenski odnos predikata glavne i predikata zavisne rečenice;
- zavisnost konjunktiva od međusobnog vremenskog odnosa predikata glavne i predikata zavisne rečenice.

UČIMO KROZ IGRU

SAMO ZA VAŠU ZABAVU

Lisica i grožđe

Pritisnuta glađu, lisica je na visokoj lozi pokušavala skačući iz sve snage da dohvati grožđe. Kako ga nije mogla doseći, odlazeći reče: „Još nije zrelo. Ne želim da jedem nezrelo“. Ovaj primjer treba da pripišu sebi oni koji riječima opravdavaju ono što ne mogu uraditi.

O Lakedemonjanima

Kada je persijski car Kserks došao do Termopila i saznao da u uskom klancu mala vojska Grka očekuje neprijatelje, i da su spremni ili da umru ili da spriječe prolaz agresorima, uputio je izaslanike da Grcima saopšte sljedeće: „Car traži, ako hoćete da živite, da odmah položite oružje“. Leonida, koji je predvodio ove heroje, odgovori: „Dođi i uzmi“. Ovaj odgovor cara je veoma razljutio.

O Sokratu

Kada su učenici ispričali slavnom filozofu Sokratu da ga je jedan čovjek psovao, on je ovako odgovorio: „Može me i udarati kad nijesam prisutan“.

Premda je Sokrat veoma jednostavno živio, ipak je uvijek bio dobro raspoložen. Ništa ga nije moglo uznemiriti. Jednom ga je jedan loš čovjek udario, ali Sokrat je rekao smijući se: „Bilo bi dobro kad bih znao prethodno kad treba da nosim kacigu“.

IDEMO U BIBLIOTEKU! ŽIVJELE KNJIGE!

Biblioteka je zaista veoma prijatno mjesto. Tamo se nalaze mnoge knjige koje podstiču naše znanje. Knjige su istinsko blago, u kojima se čuva ljudska misao i razmišljanja.

Slavni filozof Seneka, između ostalog, ovo je napisao o knjigama: „Hrana nije od koristi i ne asimilira se u tijelu ako napusti stomak čim se pojede: ništa ne šteti oporavku od bolesti kao stalna promjena lijeka; rana se neće izliječiti kad se jedan melem zamjenjuje drugim; biljka koja se stalno presađuje ne može da ojača, ništa ne može biti od koristi ako se pomjera. Mnoštvo knjiga odvlači pažnju: stoga, pošto ne možeš da pročitaš sve knjige koje bi mogao imati, dovoljno je da ih imaš onoliko koliko možeš da pročitaš”. „Ali – odgovaraš ti – sad želim da zavirim u ovu knjigu, a sad u onu drugu.” „Znak nestrpljivog stomaka je da proba mnoga jela, koja, pošto su mnoga i različita, ne hrane, nego opterećuju. Stoga uvijek čitaj provjerene pisce, a ako poželiš promjenu, vrati se na one koje si već pročitao”. (Seneka, Pisma Luciliju, I,2).

Šta ti se sviđa da čitaš i zašto? U koje vrijeme obično čitaš? Koje si knjige pročitao/la u skorije vrijeme?

Ako budeš pronašao imena rimskih pisaca, od slova koja preostanu pročit ćeš ime slavnog filozofa koji je uzalud svim vještinama pokušavao da mladog Nerona preobrati da bude human.

<u>S</u>	<u>P</u>	<u>L</u>	<u>I</u>	<u>N</u>	<u>I</u>	<u>U</u>	<u>S</u>
<u>U</u>	<u>R</u>	<u>L</u>	<u>U</u>	<u>S</u>	<u>S</u>	<u>U</u>	<u>U</u>
<u>I</u>	<u>O</u>	<u>C</u>	<u>I</u>	<u>U</u>	<u>T</u>	<u>C</u>	<u>I</u>
<u>N</u>	<u>P</u>	<u>U</u>	<u>F</u>	<u>I</u>	<u>S</u>	<u>I</u>	<u>T</u>
<u>O</u>	<u>E</u>	<u>U</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>O</u>	<u>C</u>	<u>S</u>
<u>T</u>	<u>R</u>	<u>A</u>	<u>S</u>	<u>I</u>	<u>T</u>	<u>E</u>	<u>U</u>
<u>E</u>	<u>T</u>	<u>E</u>	<u>N</u>	<u>V</u>	<u>A</u>	<u>R</u>	<u>L</u>
<u>U</u>	<u>I</u>	<u>E</u>	<u>C</u>	<u>O</u>	<u>C</u>	<u>O</u>	<u>L</u>
<u>S</u>	<u>U</u>	<u>I</u>	<u>E</u>	<u>L</u>	<u>U</u>	<u>P</u>	<u>A</u>
<u>A</u>	<u>S</u>	<u>O</u>	<u>B</u>	<u>A</u>	<u>R</u>	<u>T</u>	<u>S</u>

APULEIUS, CATO, CICERO, OVIDIUS, PLINIUS, PROPERTIUS, SALLUSTIUS, STRABO, SUETONIUS, TACITUS, RUFUS
(ODGOVOR: LUCIUS SENECA)

PRIPREMITE SE ZA TJELESNE VJEŽBE

Ako nemate naviku da dugo hodate, uvijek birajte pristupačne staze koje nisu dugačke. Čim uhvatite ritam, lagano se šetajte i stalno ritmično udišite vazduh. Ne trčite: naravno da je trčanje zabavno, ali naporom se snaga iscrpljuje. Odmorite se makar na pet minuta, nakon svakog sata hoda.

Na koji način vježbaš tijelo? Gdje i kada?

Pronađi makar tri razloga kojim ćeš moći svog lijenog prijatelja da ubijediš da trenira.

Pronađi riječi koje odgovaraju dolje navedenim definicijama. Slova u sivim kvadratićima pokazaće naziv mjesta gdje su se gladijatori borili.

1. Komparativi priloga brzo, visoko, snažno, koji su moto modernih Olimpijskih igara.
2. Drugi naziv za Koloseum.
3. Poznati stih iz Juvenalovih "Satira", koji nam daje savjet o duhu i tijelu.
4. Mjesto na koje su rimski mladići obično dolazili da treniraju.

C I T I U S

A L T I U S

F O R T I U S

A M P H I T H E A T R U M

F L A V I U M

M E N S

S A N A

I N

C O R P O R E

S A N O

C A M P U S

M A R T I U S

(ODGOVOR: ARENA)

UKRŠTENICA

¹ L		² A	S	T	R	A		³ L	I	⁴ V	I	U	S
A		L								I			
⁵ C	I	C	E	R	O		⁶ B			T			
U		X					R			I			
S		A		⁷ E	Q	U	U	⁸ S		U			⁹ E
	¹⁰ P	O	N	S			T		E	¹¹ M	¹² A	R	S
		D					U		N		M		T
	¹³ V	I	R	I	D	I	S		¹⁴ I	U	N	O	
		I							O				
		¹⁵ P	A	L	A	E	S	T	R	A			

VODORAVNO

2. Noću su na nebu.
3. Napisao je istoriju Rima Od osnivanja Grada (Titus).
5. Govornik koji je rekao: „O vremena, o običaja“!
7. Domaća životinja, pogodna za trčanje ili vuču. Vrat joj je ukrašen grivom, a noge se završavaju kopitima.
10. Građevina kojom ljudi ili vozila mogu da pređu rijeku, put ili dolinu.
11. Bog rata kod Rimljana.
13. Boja spokoja i prirode.
14. Supruga oca bogova kod Rimljana.
15. Mjesto na kome se trenira.

USPRAVNO

1. Velika voda koja se stalno skuplja u udolini i nikakvim putem nije povezana sa morem.
2. Grad u Egiptu u kome je izgorjelo 40 miliona knjiga.
4. Greška, mana.
6. Ubio je Cezara.
8. Stariji rođenjem.
9. Treće lice jednine prezenta glagola esse.
12. Volim.

TAJANSTVENA LIČNOST

Bio je prvak senata četrdeset godina. Bio je veliki pontifeks, augur, kvindecimvir, septemvir, poglavar arvalske braće, Ticijev sveštenik, fecijal.

Pokorio je panonska plemena, do kojih prije njega nikada rimska vojska nije došla, i potčinio ih rimskoj imperiji, proširivši granice Ilirikuma do obala Dunava.

Kad je obavljao trinaesti konzulat, senat, vitezovi i sav rimski narod su ga proglasili ocem otadžbine. Ko je to? (Odgovor: Octavianus Augustus).

MJEŠAVINA RIJEČI

Koliko imena rimskih imperatora možeš pronaći koristeći slova koja vidiš?

G, U, C,

P, A, L, N, O,

I, S, T, M, E, R, V

(Mogući odgovori: Gaius Marius, Gaius Iulius Caesar, Octavianus Augustus, Gnaeus Pompeus, Marcus Aurelius...)

HOROSKOP

Kakve si naravi? Koje su ti vrline i mane? Snaga uma, logika, prilagodljivost, volja? Otkrij, čitajući horoskop.

1. Ovan – Takmičarskog duha, srdit, naprasit, nesmotren, nestrpljiv, odvažan, neposredan, drži se zakona, pouzdan.
2. Bik – Druželjubiv, tvrdoglav, blagonaklon, teži sticanju bogatstva, uporan, ljubazan, kreativan, postojan, mudar, tolerantan.
3. Blizanci – Govorljiv, lukav, jednostavan, agiln, duhovit, ohol, ne mari za religiju, revnostan, nestalan, borac.
4. Rak – Čudljiv, vjeran, nježan, posvećen porodici, snažan, neodlučan.
5. Lav – Gord, uporan, vjeran, objestan, darežljiv, slobodouman, vatren, bezobrazan, narcisoidan.
6. Djevica – Analitičan, razložan, proračunat, odvažan, vjeran, ohol, uredan, vatren, kreativan, postojan, logičan, melanholičan.
7. Vaga – Sinonim za simetriju i razum. Jasan, vedar, dovitljiv, kreativan, marljiv, snažan, oštrouman, odvažan.
8. Škorpija – Ozbiljan, čvrst, prijatan, snažan, strastan, inteligentan, tvrdoglav, pouzdan, zavidljiv, introvertan, pomagač.
9. Strijelac – Veoma inteligentan, istrajan, intuitivan, promišljen, razložan, razmažen, ambiciozan.
10. Jarac – Iskusan, mudar, željan pohvale, razborit, tolerantan, marljiv, duhovit, tajanstven.
11. Vodolija – Najintuitivniji od svih horoskopskih znakova, vjeran, svojeglav, uporan, pomagač, štiti svoju slobodu i privatni život.
12. Ribe – Veoma intuitivan, osjetljiv, milosrdan, kreativan, filozof, učitelj, mistik, tajanstven, nesebičan.

KO ĆE SE ZABAVITI?

Šala

Jedan vuk, dok je stajao ispred kuće, čuo je majku koja je ovim riječima opominjala lijenog sina: „Daću te vuku (ili: pred vuka ću s tobom/pustiću vuka na tebe...), ako ne budeš učio latinski jezik”. Vuk je dugo uzalud čekao. Napokon, izgubivši strpljenje, ode, ljutito rekavši: „U ovoj kući ljudi jedno pričaju, a drugo rade”.

U ovoj priči pronaći ćeš deset glagola, četiri pridjeva/participa, devet imenica. Svaku od njih unesi u svoju tabelu. Ako ih budeš poređao po redu, riječi koje su u sivim kvadratićima reći će ti ko će se zabaviti.

IMENICE

LUPUS
CASA
MATREM
FILIUM
VERBIS
LINGUAM
PATIENTIA
DOMO
HOMINES

GLAGOLI

STARET
AUDIVIT
MONEBAT
DABO
DIDICERIS
EXSPECTABAT
ABIIT
DIXIT
DICUNT
AGUNT

PRIDJEVI/PARTICIPI

PIGRUM
LATINAM
PERDITA
IRATUS

Zabavićeš se ti, ako

_____ LINGUAM _____

_____ DIDICERIS _____

_____ LATINAM _____

OBJEDUJMO! TRPEZA JE POSTAVLJENA!

Imaš li naviku da jedeš napolju? U kojim prilikama?

Gdje voliš da ideš? Zašto?

Koje vrijeme za obrok preferiraš?/Kada najviše voliš da jedeš? Zašto?

Što ti se sviđa da jedeš? Da li voliš da probaš nova jela? Zašto ne bismo pokušali da sami pripremimo neko jelo starih Rimljana?

Predjelo od kajsija: očisti kajsije, izvadi im koštice, stavi u hladnu vodu, pa poređaj u posudu. Istucaj biber, suhu nanu, dolij presolca, dodaj meda, prošek, vina i sirćeta. Preruči u posudu preko kajsija, stavi malo ulja i pusti da krčka na tihoj vatri. Kada proključa, poveži sa brašnom. Pospri biberom i posluži.

Bundeve na aleksandrijski način: ocijedi kuvane bundeve, posoli ih i poređaj u nisku posudu. Istucaj biber, kim, sjeme korijandra, svježnu nanu, korijen raskovnika, dolij sirće. Dodaj kariotske urme, pinjole, istucaj, začini medom, sirćetom, presolcem, vinom ukuvanim do polovine i uljem, pa prelij preko bundeva. Kada proključa, pospi biberom i posluži.

(Apicije, O kuvanju)

PRIČA O PERSEJU I MEDUZI

O nevolje! Profesor nije pravilno napisao priču o Perseju i Meduzi. Treba da pročitaš priču i onda da pravilno poređaš rečenice. Nakon toga, dopuni rečenice riječima koje ćeš pronaći na dnu ove stranice.

1. Akrisije je pitao proročište da li ima sina.
2. Proročište je opomenulo Akrisija da se boji unuka.
3. Akrisije je naredio svojim vojnicima da kćerku i unuka bace u more.
4. Mladi Persej je javio da će donijeti Meduzinu glavu.
5. Hermes i Atena rekoše Perseju da će mu dati božanske darove.
6. Bog je rekao Perseju da se Meduzina glava sastoji od zmija.
7. Persej nije znao zašto je Meduza tako mrska i ružna.
8. Persej je opomenut da ne gleda Meduzino lice.
9. Bogovi govore Perseju da glavu treba staviti u vreću.
10. Pošto je ubio Meduzu, Persej je objavio da želi da se oženi Andromedom.

1. Rogāvit 2. Oraculum 3. Mare 4. Caput 5. Divīna 6. Contegi 7. Odiōsa 8. Monētur
9. Sacco 10. Velle

IZREKE

Načini kazivanja su rečenice koje se koriste kao izreke. Ako želiš, otkrij izreke koje slijede.

Inter sacrum saxumque sto, nec quid faciam scio. (Plaut, Captivi III 4,34)

- a) Rizikovati. +
- b) Nalaziti se na putu između brda i hrama.
- c) Biti razapet između neba i zemlje.

Ad Calendas Graecas (Suet. Oct. 87)

- a) Prvog dana u mjesecu, po grčkom običaju.
- b) Petnaestog dana u mjesecu.
- c) Nikad. +

Aurea mediocritas (Hor. Carm. II 10,5)

- a) Ne vjeruj u zlato.
- b) Srednji put je najbolji. +
- c) Obećavati zlatna brda.

Latinski jezik je izumro.

- 1) Tačno.
- 2) Pogrešno.

Ako si izabrao prvi odgovor, moraš se vratiti na početak knjige!